

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Första Kammaren. N:o 35.

Onsdagen den 2 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för sammanträdet på förmiddagen.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 28 och 29 nästlidne april bordlagda utlåtande n:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att bilda egna jordbruk.

1 punkten.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

2 punkten.

Herr Benedicks: Ingen kan neka, att denna fråga, riktigt uppfattad och utförd, är en af de viktigaste, som inom Riksdagen förekommit. Den omfattar först och främst upprättande och åstadkommande af egna jordbruk för mindre bemedlade. Den omfattar vidare landets uppodlande, minskning af emigrationen, minskning af inflyttandet till städerna och slutligen bondeståndets bibehållande. Denna fråga är således af stor innebörd. Också har den haft en apparat, som varit stor nog. Efter att hafva framkommit i form af motion till Riksdagen, har den med sådan värme omfattats, att skrifvelse i ämnet aflåtits till Kongl. Maj:t. En stor komité tillsattes, som arbetat med stor omfattning. Sedermera har komiténs förslag granskats af alla Konungens befallningshafvande, af domänstyrelsen och kammarkollegium, af hushållningssällskapens ombud, af Kongl. Maj:t samt slutligen af statsutskottet. Denna stora apparat har dock ty värr åstadkommit ett ganska klen resultat. Dermed vill jag ej hafva klandrat de senast nämnda, som haft med denna fråga att skaffa, ty hufvudsakliga arbetet

Om upprättande af planer till odling af myrtrakter i öfre norrland.

Om upp-
rättande af
planer till
odling af myr-
trakter i öfre
norrländ.
(Forts.)

har hvilat på komitén, och den har enligt min uppfattning icke fattat sin uppgift så, att den kunnat åstadkomma något så allmängiltigt, som frågan kräfver. Dess arbete har delats i fyra delar, hvaraf den första delen ännu icke framkommit till Riksdagen, nemligen om vilkoren för afsöndring och styckning af enskildt jordbruk.

Vidare har den behandlat vilkoren för afsöndring och styckning af kronodomäner samt slutligen frågan om uppodlingar inom Norr- och Vesterbottens län. Kongl. Maj:t har helt och hållet strukit denna del af utskottets förslag, nemligen uppodlingar inom Norr- och Vesterbottens län, och endast framlagt ett mindre förslag, som återfinnes med några ändringar i statsutskottets utlåtande. Statsutskottet har gjort de ändringar i Kongl. Maj:ts förslag, som ju i sin helhet till största delen innefatta bestämmelser, som Kongl. Maj:t redan egt rättighet utföra, men har der tillagt några mindre bestämmelser, som röra bostadstomter och Riksdagens hörande särskildt i mom. d).

Slutligen har utskottet kommit till sin hufvudsakliga kläm, och det är beviljande af dessa 20,000 kronor till upprättande af planer och kostnadsförslag för myrmarkers utdikning. Här vill jag i första rummet fästa mig vid ordet "myrmarker". Jag tror, i likhet med hvad kammarkollegium påpekat, att det icke är riktigt att taga dessa myrmarker i första rummet. Det är bättre att insätta orden "sanka marker", ty myrmarker innefattas i dessa ord. Skulle man taga statsutskottets formulering, så skulle man derigenom utesluta de fasta marker, som äro vattendränkta. Derfor föreslår jag, att i stället för dessa ord "myrmarker" måtte sättas orden "sanka marker".

Vidare finnes det en betänklig lucka i statsutskottets formulering, då det icke omnämnas, att dessa planer och kostnadsförslag skulle föregås af noggranna undersökningar. Vål skulle man kunna tänka sig, att det skulle falla af sig själf, att planer och kostnadsförslag skulle föregås af noggranna undersökningar, men, mine herrar, det är just detta, som icke alltid är fallet; derom vittna ty värr alla de misslyckade företag, som förekommit icke blott i Sverige, utan äfven i utlandet, och som icke varit tillräckligt undersökta, innan man påbörjat dem, hvarför de äfven gått illa. Felen kunna hafva varit många. Vid afvens beskaffenhet har man förr icke fäst mycket uppmärksamhet. Nu har man emellertid kommit under fund med, att den kan innehålla skadliga beståndsdelar, som kunna förorsaka hela odlingen misslyckande, så att icke ett strå frambringas. Vidare har det icke fästs tillbörligt afseende på jordens kalkhalt, eller att det finnes tillräcklig tillgång på kalk. Så är förhållandet i de flesta fall inom Norr- och Vesterbotten, att det icke finnes tillräckligt med kalk för att förbättra jorden. Derfor är en noggrann undersökning der af särdeles vigt.

Men, mine herrar, detta är ett särskildt förslag, och jag önskar det all framgång; men komitén i första rummet och vidare de förslag, som följt efter deras, hafva icke fäst sin uppmärksamhet vid två institutioner, som vi redan hafva och som verkat godt i landet. Jag menar först och främst *odlingslönefonden*. Att denna tages i anspråk, veta herrarne, men icke till så stort belopp, som önskligt vore, och klagomål hafva framkommit från alla delar af landet, der man befattar

sig med hithörande frågor, i det man påstår, att räntorna äro för höga och amorteringstiden för kort. Om därför Kongl. Maj:t och Riksdagen ändrade bestämmelserna rörande denna odlingslånefond, så att t. ex. räntan kunde utgå med $3\frac{1}{2}$ procent och amorteringstiden längre utsträckas, är det otvifvelaktigt, att denna fond skulle anlitas i långt större omfattning än nu är förhållandet.

*Om upp-
rättande af
planer till
odling af myr-
trakter i öfre
norrländ.
(Forts.)*

Vidare hafva vi *anslaget till afdikning af frostförande marker*. Detta har hittills utgått med 100,000 kronor om året och med så skärpta bestämmelser, att det är förenadt med stora svårigheter att få anslag ur denna fond. Om densamma försåges med rikligare medel, är det utom all fråga, att dessa anslag skulle i betydlig mån befrämja uppodlingarne inom landet. Dessa uppodlingar hafva, då de blifvit statsinstitutioner, som här till en del är föreslaget, alltid en strid att utkämpa med statens finanser. Så har det varit inom landet förut, och så har det varit i utlandet; men därför har man — och just inom vårt grannland Preussen — kommit på en ny idé, som, om kolonisationssträfvandena inom Sverige omfattades med tillräckligt starkt intresse, skulle hafva sin stora användning hos oss. Jag menar den preussiska räntegodslagen. I korthet uttryckt utgör denna ett medel att genom lemnande af lån på lång tid och mot låg ränta kunna åstadkomma lägenheter för småfolket, och detta har skett med så godt resultat, att i detta land lägenhetsinnehafvarne endast behöfva betala 4 procent såsom både ränta och amortering, hvarigenom dessa företag äro slutbetalade inom $60\frac{1}{2}$ år, och detta utan någon förlust för staten. Denna har endast hjälpande trädt emellan. I Preussen har detta system omfattats med så stort intresse, att på de senaste åren redan 500 sådana lägenheter blifvit iordningsställda och förslag för 2,500 äro under utarbetande. I Tyskland har det omfattats med särskildt intresse, därför att det haft en storpolitisk betydelse. Der har det nemligen gällt att förtydka de polska provinserna. Detta har gått så till, att till lägenhetsinnehafvare tagits tyskar, som der infört tysk odling och tyska språket, och detta har lyckats väl. Jag vill med afseende på en fråga, som framkommit i tidningarne, nemligen finnarnes inträngande i vårt land, och hvilken fråga en gång för oss kan blifva af stor politisk betydelse, anbefälla införande af detta system i tid, ty det skulle utan tvifvel vara det mest effektiva af alla medel att bibehålla de norra landsändarna hos oss fullt svenska. Särskildt vill jag äfven framhålla, att oaktadt, såsom jag förut sagt, jag önskar all framgång åt dessa företag i Norr- och Vesterbotten, jag vill hoppas, att de äfven komma att efterföljas af dylika inom alla våra svenska provinser, som deraf hafva behof, och jag vill sluta med att uttala den förhoppning, att denna angelägenhet må vinna kammarens bifall såsom varande en utgångspunkt för en riktig tillämpning af den bästa svenska politik, nemligen kriget mot kärr och ödemarker.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag med den af mig nu framhållna redaktionsförändring.

Herr Tornerhjelm: Då jag deltagit i behandlingen af denna fråga inom utskottet, skall jag hemöta några punkter i den siste ärade

Om upp-
rättande af
planer till
odling af myr-
trakter i öfre
norrland.
(Forts.)

talarens anförande. Jag har dock icke så mycket att säga, då han slutar med att yrka bifall till utskottets förslag.

Hvad först hans anmärkning beträffande ordalydelsen vidkommer, har utskottet dervid begagnat samma uttryck, som Kongl. Maj:t i sin proposition och embetsverken använt. Enligt de upplysningar jag erhållit är det icke heller så stor skilnad mellan dem. Jag tror dessutom icke, att det ligger så stor vikt vid hvad som står i klämman. Om man läser motiveringen i Kongl. Maj:ts proposition, framgår deraf, att undersökningar komma att göras på de ställen, som man anser lämpliga att odla.

Talaren sade vidare, att det vore en lucka i förslaget från statsutskottets sida, därför att en grundlig undersökning fattades, men det är just denna, som skall verkställas med dessa medel, ty man kan väl icke begära, att komiterade skola göra undersökningar på ort och ställe, och jemväl Riksdagen säger i sin skrifvelse n:o 104 för år 1891, att sådana åtgärder, om de skola erhålla önskvärd planmessighet och blifva rätt ändamålsenliga, måste förutsätta en synnerligen noggrann och omfattande utredning af alla de efter *lokala* förhållanden vexlande omständigheter, som kunna inverka på frågans bedömande.

Hvad denna undersökning skall åstadkomma finna herrarne på sid. 28 i utskottets utlåtande, der statsrådet och chefen för finansdepartementet säger hvad han tänkt sig med denna undersökning. "Den ändamålsenligaste formen för utredningen syntes vara den, att för ett eller flera, till belägenheten noga angifna, för kolonisationen lämpliga ansedda områden genom sakkunniga personer upprättades ej mindre fullständiga, af kostnadsförslag åtföljda afdiknings- och odlingsplaner, än äfven förslag till områdenas fördelning i lägenheter af lämpligt omfång och dessas förseende med anslag af kronan tillhörig utmark till erforderlig areal, hvarjemte beträffande de ifrågavarande områdena äfven borde upprättas utförlig beskrifning, innefattande bland annat utredning om möjligheterna att å samma områden med framgång idka jordbruk eller boskapsskötsel äfvensom om tillfällena för lägenhetsinnehafvarne att i orten erhålla arbetsförtjenst"; och, då utskottet föreslår, att man skall godkänna Kongl. Maj:ts förslag, är naturligtvis äfven principen om undersökningarna derigenom godkänd, och då tror jag, att den ärade talaren kan känna sig tillfredsställd.

Det är just en sådan utredning, som behöfs för att Riksdagen skall kunna bilda sig ett tillförlitligt omdöme om, huruvida något kan göras i dessa trakter. Att genast acceptera komiténs förslag, tror jag skulle vara oförsigtigt. Jag tror, att detta är den rätta vägen att slå in på för att få reda på, till hvilket pris odling kan åstadkommas. För dem, som bo i dessa trakter, är kanske en sådan upplysning onödig, men för de öfriga är det en god ledning, innan man slår in på denna väg.

Talaren anmärkte vidare, att odlingslånefonden icke anlätades till detta ändamål, men man kan icke anlita denna fond till undersökningar, utan endast då det är fråga om verkliga odlingar. Det är till detta ändamål den skall anlitas. Då något sådant här icke förelåg, kunde ju detta icke komma i fråga.

Det enda yrkande, den föregående talaren gjorde, var att utbyta ordet "myrmarker" mot "sanka marker", men med hänvisning till motiveringen i förslaget, hemställer jag, huruvida det kan vara lämpligt eller nödvändigt att göra en sådan redaktionsförändring i Kongl. Maj:ts förslag.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag oförändradt.

*Om upp-
rättande af
planer till
odling af myr-
trakter i öfre
norrländ.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Benedicks*, att utskottets hemställen skulle bifallas med den ändring att orden "*upprättande af*" utbyttes mot "*åstadkommande af noggranna undersökningar*" samt ordet "*myrtrakter*" mot *sankmarker*.

Härpå gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 28 och 29 sistlidne april bordlagda utlåtande n:o 69, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster.

1 punkten.

Bifölls.

2 punkten.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 28 och 29 i nästlidne månad bordlagda utlåtande n:o 70, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtande till krigsskolan å Karlberg af dervarande värdshus- och marketenteribyggnad, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 28 och 29 sistlidne april bordlagda betänkande n:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser i fråga om beloppet af den afgift, som bör för denaturering af bränvin erläggas, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om beskattningen af hvitbetssocker-tillverkningen.

Föredrogs å nyo bevillningsutskottets den 28 och 29 nästlidne april bordlagda betänkande n:o 21, angående hvitbetssockertillverkningsafgiften.

Herr Dickson, Robert: Det hade sannolikt varit mest önskligt, att Riksdagen redan 1889 hade vidtagit den åtgärden att höja afgiften för tillverkning af hvitbetssocker. Det hade då varit lättare att komma till reda med det problem, som föreligger. Vid 1891 och 1893 års riksdagar vidtogos förändringar, som verkade en förhöjning af 80 procent i den förut utgående afgiften, hvilken förhöjning skulle fullt inträda den 1 september 1895. Man skulle kunnat vänta sig, att vid en sådan förhöjning tillverkningen något afstannat, men i stället har en ofantlig förhöjning i densamma egt rum, hvilket jag antager beror derpå, att landtbrukarne finna med sin synnerliga fördel förenligt att odla hvitbetor, och den massa betor, som odlats, har föranledt anläggning af nya fabriker, hvarigenom tillverkningsafgiften ökas, och följaktligen en motsvarande minskning i tullinkomsten skall inträda. — Kongl. Majts beräkningar och förslag till innevarande års Riksdag tyckas dock vara försigtigt uppgjorda. Tullafgifterna hafva varit ganska lågt satta, och det vore att beräkna, att t. ex. vintullen, som infördes 1892, skulle mera effektivt visa sig, ju mera de förut importerade lagen hunne förbrukas.

Man tyckes dock stå inför det faktum, att en större produktion förestår, än man i januari väntat, och jag erkänner att det kan föranleda en skatteförhöjning, men jag ber att få betona, att denna icke kan införas förr än år 1896. Enligt Riksdagens beslut skall 1895 påföras den sista förhöjningen, och man bör icke ändra detta Riksdagens beslut.

Jag ber derjemte att med anledning af den tanken på restitution, som framhållits, få påpeka, att denna restitution icke kan lemnas förr, än man ändrat beskattningssättet, så att man öfvergått från råämbnesbeskattning till fabriksbeskattning, ty eljest kommer restitutionen att innefatta en premie, och det tror jag icke våra finanser tåla vid. Jag har därför icke någon anledning att motsätta mig den utredning, som är begärd, och jag tror, att den kommer att ådagalägga, i hvad mån den skatteförhöjning, som förestår, kan blifva större eller mindre, men jag ber få uttala den förhoppning, att tillvaratagandet af statens finansiella intressen icke skall blifva så grundligt, att man icke äfven tilldoser landtbrukets och industriens intressen.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Herr Berg, Lars: Då jag tillsammans med åtskilliga ledamöter af utskottet från denna kammare, ansett mig böra reservera mig mot förslaget att aflåta en skrivelse rörande ändrad beskattning af socker-tillverkningen, ber jag att få yrka bifall till denna reservation. Vi hafva nemligen ansett, att då Riksdagen så nyligen som sistlidet år efter många och långa öfverläggningar beslutat en omfattande reglering af hvitbetssockerbeskattningen och i denna lag intagit bestämmelser för många år framåt, särskildt för beskattningen af de senast anlagda

verken och sockerbruken — för Gotland ända till 8 år — har Riksdagen dervid, såvidt jag förstår, gifvit på hand, att denna beskattning skulle ega bestånd en längre tid. På grund deraf hafva också stora anläggningar och industrier uppstått, i hvilka tiotals millioner kronor äro engagerade. Det skulle därför vara synnerligt olämpligt och föranleda till stora rubbningar, om Riksdagen genast året derefter skulle anse sig oförhindrad att vidtaga förberedande åtgärder till en ny och förändrad beskattning. Antingen man är frihandlare eller protektionist, har man väl alltid hittills endrägtigt hyst den åsigten, att stadga, så vidt möjligt är, i beskattningen för de viktiga industrigrenarna bör upprätthållas. Detta förslag är enligt min åsigt en motsägelse mot den principen, och det är på den grund, som jag anhåller att få yrka bifall till min reservation.

Om beskattningen af hvitbetssocker-tillverkningen.
(Forts.)

Grefve Klingspor: Då frågan förevar inom bevillningsutskottet, var jag af den åsigt, att man icke borde affatta någon skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta ärende, då Riksdagen så nyligen ordnat detsamma. Jag glömde då anteckna min reservation, och jag anhåller därför nu att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Wærn: Den motion, som utskottet behandlat, angifver uttryckligen, att den ingalunda afser att skada industrien, men att det vore högst nödvändigt att göra en förändring i de förhållanden, som uppkommit och som verkligen antagit ett ganska hotande utseende dels för statsverket men ännu mer för industriidkarne, emedan de visa anlag till uppkomsten af sådana förhållanden, som i utlandet bringat ruin och förderf. Motionären, d. v. s. jag, vill ingalunda skada industrien utan har endast föreslagit en nedsättning af tullen, som icke är större än att motsvarande afdrag å betpriset icke skulle verka lägre nedsättning af detsamma än till hvad det var före 1889 under förhållanden, som då visade sig vara för industrien mycket gynsamma och som egde rum under en tid, då industrien gjorde mycket stora framsteg. Det är således icke meningen att på något sätt skada industrien, och då det nu är fråga om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, kan jag icke tänka mig att beslut derom skulle föranleda förslag, som blefve till skada, då jag är långt ifrån att tänka mig, att hvad som bör göras skulle göras på ett för industrien skadligt sätt.

Den komité, hvars omsorgsfulla arbete förelades sista Riksdag, trodde att den skatteförhöjning, som då föreslogs och af Riksdagen beslöts, skulle verka återhållande, men mot all förväntan har industriens utveckling fortskridit på ett sätt, som man icke kan anse vara fördelaktigt utan måste anse farligt för dess fortfarande sunda bestånd. Den af den första talaren gjorda anmärkningen, att förändringar nu icke kunna ske före 1895, är sann, men bör under sådana förhållanden icke afhålla från vidare åtgöranden, utan tvärt om blifva en anledning att i tid utreda, hvad som då bör göras.

Vidare anmärkte den förste talaren, att i afseende på restitution ingenting nu kunde göras utan att beviljandet deraf stode i vida fältet.

Om beskattningen af hvitbetssocker-tillverkningen.
(Forts.)

Det är sant, men förhållandena kunna blifva sådana, att de tvinga till utförsel af råsocker, och det har alltid förefallit mig, att sockerbrukssidkarne sjelfva önska få saken ordnad så, att de kunna få restitution för det socker, de utföra, därför att de icke kunna sälja det inom landet.

Jag behöfver icke erinra ordföranden i den komité, som utredt dessa förhållanden, men vill erinra kammaren om den utförliga bevisning, komitén lemnade för att restitution vid utförsel icke kan medgifvas utan införande af produktionsbeskattning, och om den utredning, komitén gjorde om storleken af de åtgärder, hvilka fordras för åstadkommande af en sådan. Måne icke möjligheten af dessa åtgärder och sättet för deras vidtagande i hög grad tarfvar en undersökning på förhand, så att, om förhållandena föranleda till införande af produktionsbeskattning, en sådan må kunna gå för sig.

Hvad den sista talarens yttrande angår, att vi skulle gifvit löften, vill jag framhålla, att vi icke gifvit sådana löften. Vi hafva sagt, att beskattningen skall vara hälften af tullen, och deri har jag för min del icke önskat någon förändring. Bevillningsutskottet har önskat, att Kongl. Maj:t måtte betrakta frågan i dess helhet, och jag tror anledningen dertill vara den, att sockerbrukssidkarne sjelfva hafva upp gifvit eller antydtt, att de föredraga en förhöjning i beskattningen, och tro, att den skulle vara bättre för dessa än hvad Riksdagen hade full rättighet att besluta, nemligen en förändring i tullen.

Då denna fråga första gången upptogs och det bestämdes, att tullen skulle vara $\frac{1}{5}$ af skatten under vissa år och derefter $\frac{2}{5}$, $\frac{3}{5}$ och $\frac{4}{5}$, tänkte sig någon då, att Riksdagen skulle för framtiden afsäga sig rättigheten att sänka eller höja tullen på socker? Denna har alltid ansetts såsom en fullt fristående fråga, och huru hög beskattningen än kunde blifva, hade Riksdagen dock rätt att besluta hvilken tullförändring den ville, och har icke afgifvit något löfte att icke göra det. Så var det vid senaste riksdag, och hvarken den siste talaren eller någon annan kan visa, att Riksdagen lofvat att hålla en bestämd tull på socker. Icke heller har den på något sätt lofvat, att sockerbrukssidkarne skulle få större eller mindre inkomster. Från protektionistiskt håll har man bemödat sig framhålla, att, då man en gång ställt så till, att fabrikanterna erhållit en viss förtjänst, vore man ovilkorligen skyldig att bibehålla dem vid denna — jag vet icke huru länge. Jag anser att Riksdagen bör hafva omtanke för alla fabrikanter. Hvad statsnagterna kunna göra för att tillgodose deras väl, böra de göra, men att anse dem såsom en magt i staten, så att hvad man en gång beslutat i afseende på dem icke kan ändras, anser jag icke vara tillåtligt och icke vara klokt.

Jag yrkar bifall till skrifvelsen.

Herr Forssell: Då här senast talades om hvitbetssockerindustrien och sockertullen, tillkastade en ärad ledamot från skånebänken mig och herr Wærn den förebråelsen, att vi ville komma åt industrierna i allmänhet och särskildt sockerindustrien. Sådana slagord göra kanske någon verkan på de fäkunnige, men i likhet med herr Wærn tillbaka-

visar jag en sådan förebråelse. Här är det fråga om en industri, hvars utveckling olyckligtvis kommit att bero af en beskattningslagstiftning, hvilken omöjlig kan stå stilla, därför att statens finansiella intressen genom densamma kunna komma i den största våda. Denna industris eget intresse påkallar äfven ständiga ändringar i beskattningen. Sådan är den oundvikliga följden, när man låter en industris tillvaro och utveckling uteslutande bero på *skydd*, och detta är i mer än vanligt hög grad förhållandet med nu ifrågavarande industri. Man har velat påstå, att denna industri har rättighet att sitta i orubbadt bo, sedan dess vilkor blifvit bestämda 1893, men denna rättighet torde man hafva svårt att med klara bevis styrka. De första villkoren för densamma bestämdes genom kongl. kungörelsen 1869, tillkommen på Riksdagens egen begäran, och denna kungörelse bestämde hvitbetssockerindustriens vilkor sålunda, att den skatt, som å densamma lades, skulle successivt ökas, till dess att densammn utgjorde fyra femtedelar af tullen. Såsom bekant blef denna skattens fortgång år 1882 afbruten. Då bestämdes att skatten skulle stanna vid *två femtedelar* af tullen — tillsvidare. Man ville göra försök med att bibehålla det orimligt höga skydd som dermed bjöds sockerbetsodlingen. Så fick det fortgå till 1891, då Riksdagen ändtligen fann, att man gått för långt och med ens och på egen hand höjde skatten till hälften af skyddstullen. Tillika skref Riksdagen till Kongl. Maj:t och anhöll, att Kongl. Maj:t ville taga i betraktande de omständigheter som voro förenade med denna skatt och denna industri. Då erinrade visserligen Riksdagen, hurusom det för sockerbetsindustrien var af stor vikt, att beskattningsfrågan blefve definitivt afgjord, men det var så långt ifrån, att Riksdagen ansåg att det skulle vara slut med utvecklingen af skattesystemet dermed, att skatten nu sattes till hälften af tullen, att den tvärtom i samma anledning framhöll för Kongl. Maj:t, att en sådan skatt möjligen *icke* blefve för framtiden tillräcklig, och dessutom fästade Kongl. Maj:t uppmärksamhet derå, att produktbeskattningen syntes vara att föredraga framför den nuvarande råvarubeskattningen. Såsom bekant, anställes härom de noggrannaste undersökningar. Många skäl anfördes både för och mot, men slutligen stannade man vid den åsigten, att för det dåvarande borde förblifva vid råvarans beskattning. Men det var så långt från att detta beslut ansågs vara definitivt, att tvärtom både i Riksdagens skrifvelse 1893 och sedermera i den kongl. författningen genom särskilda bestämmelser rörande nya fabriksanläggningar Riksdagen förbehöll sig möjligheten att kunna öfvergå till produktbeskattning. Man nöjde sig visserligen denna gång med att låta skatten förblifva vid den tariff, som bestämdes 1891, d. v. s. hälften af tullen, men i stället anordnade en successiv höjning af rendementsberäkningen.

Man visste emellertid icke 1893 så mycket, som man nu vet, eller att äfven med då vidtagna förändringen en så oerhörd snabb utveckling af hvitbetssockerindustrien skulle kunna åstadkommas, som nu visat sig möjlig; man ville ej tro, att vi inom kort skulle få sedenna sockerbetsindustri fylla hela landets behof af socker, ja till och med hota med öfverproduktion. Men nu kan ju icke Riksdagen sluta ögonen

Om beskattningen af hvitbetssocker-tillverknigen.

Om beskattningen af
hvitbetssocker-
tillverkningen.
(Forts.)

till för det förhållandet, dels att staten hotas att varda beröfvad en högst betydlig del af sina inkomster, dels industrien kommit in på en väg, der det knappt finnes någon annan bot än beviljande af restitution vid export, i hvilket fall det nödvändigt behöfves produktbeskattning. Det synes, som om dessa två omständigheter ensamt skulle vara tillräckliga för Riksdagen att för Kongl. Maj:t framhålla nödvändigheten att taga ärendet under förnyad ompröfning. Nya förhållanden hafva alltid framkallat nya undersökningar från Riksdagens och Kongl. Maj:ts sida, och den omständigheten, att industrien nyligen fått sina vilkor bestämda, kan omöjligen betraktas såsom ett hinder för ytterligare ändringar i vilkoren, emedan de industriidkare, som nedlagt kapital i denna industri, måste, om de eljest åt sin kapitalplacering egnat förnuftig omtanke, hafva beräknat, att ett så öfverdrifvet skydd nödvändigt måste vara förknippadt med stora vanskligheter och utsatt för hastiga förändringar.

Slutligen tillkommer ännu en omständighet, som är af stor vikt. Det får icke förglömmas, att stadganden om hvitbetssockerindustriens vilkor, som bestämdes af 1893 års Riksdag, äro någonting fullkomligt allenastående, ett vidunder af skyddslagstiftning, ett alster af den protektionistiska fantasien, som tyder på sjelfmordsmani. Man stadgar icke allenast skydd för den inhemska industrien mot den utländska konkurrensen utan ett skydd för den ena hvitbetssockerfabriken mot den andra, ett *premium* för den inhemska konkurrensen. Man har stadgat, att vissa nya fabriker skulle vara skyddade mot de gamla fabrikena. Man har låtit de nya fabrikena under fem år efter anläggningen tillgodoräkna sig tre, två eller en procents lägre rendement än de äldre fabrikena. Denna de nya fabrikenas förmån är nu en gång bestämd och fortvarar ända till dess lagen ändras. Huru man än bestämmer skatten, huru man än bestämmer rendementet, måste man låta de hittills anlagda fabrikena beräkna ett rendement, som under fem år med 3, 2 eller 1 procent understiger de äldre fabrikenas beskattningsnorm. Hvad blir följden deraf? Jo, att de fabriker, som anlades 1893, hafva denna rättighet till 1896 och 1898, att de, som anläggas 1895, hafva denna rättighet till 1898 och 1900 o. s. v. Man skall få ständigt nya svärmar af fabriker, som hafva fördelen af andra vilkor än de äldre fabrikena. I denna konstlade uppmuntran af hvitbetssockerindustriens utveckling ligger grunden till den öfverproduktion, som nu hotar industriens framtid och bestånd. Skyddet förstör skyddet. Det synes mig ligga i industriidkarnes eget intresse, i skyddsystemets eget intresse, att få slut på dessa missförhållanden så fort som möjligt. Jag anser därför, att Riksdagen icke kan lägga frågan å sido utan bör skrifva till Kongl. Maj:t för att få henne behörigen utredd, på det att vi må få ett någorlunda rimligt förhållande i våra finanser och en lugnare ställning inom hvitbetssockerindustrien.

Jag yrkar bifall till den föreslagna skrivelsen.

Herr Berg, Lars: Jag skall endast med ett par ord bemöta den siste talaren i afseende på hvad han yttrade, att han icke ansåg, att

de skånska hvitsbetssockerfabrikerna hade någon rätt till hänsyn från Riksdagens sida i afseende på den tilltänkta förhöjda beskattningen, då Riksdagen förbehållit sig rätt att ändra lagstiftningen till produktbeskattning, när så kunde anses nödvändigt. Men jag hemställer ändå, huruvida icke en industri, som är nyss framkallad af och grundad på en lagstiftning, som utsätter den sista terminen för skatteförhöjningen till slutet af eller hösten nästa år, åtminstone har någon rätt att i lugn få afvakta denna tidpunkt, innan Riksdagen börjar mot densamma vidtaga åtgärder för att ändra denna lagstiftning. Han yttrade, har det sagts mig, att detta motstånd mot att genast ändra beskattningen endast skulle vara en protektionistisk fantasi, som föranledde till sjelfmord, men att nu vidtaga förändringar i beskattningen mot dessa fabriker skulle enligt min åsigt vara detsamma som att begå mord på många af dem, och dertill torde väl icke Riksdagen vara villig att medverka. Jag tror icke, att den ärade talaren skall ännu på lång tid få många att följa hans fana, och därför ber jag fortfarande få yrka afslag å den föreslagna skrivelsen.

Om beskattningen af hvitsbetssocker-tillverkningen.
(Forts.)

Herr statsrådet friherre von Essen: Då det gäller, att Riksdagen skall afåta en skrivelse till Kongl. Maj:t, är det icke brukligt, att något yttrande derom fälles från statsrådsbänken, derest icke särskild anledning dertill förefinnes. Jag begärde ordet med anledning af ett uttalande af den talare, som yttrade sig näst före den siste talaren. Denne talare, synes mig, fälde ett klandrande omdöme öfver den hvitsbetssockerbeskattning, som gjordes på sin tid. Han har så till vida rätt, att det var en olycka, att, då denna lagstiftning bestämde, man icke med ens beredde tillfälle till en ökad beskattning, som kunnat förhindra, att så många nya fabriker framträdde som nu skett. Det är mycket lätt att klandra en sak efter, och "det är bättre att vara före var än efter snar". Sådana förhållandena *då* förelågo, befans det, att oakadt de gynsamma skatteförhållanden, under hvilka dessa fabriker arbetade, så var der ingen synnerlig utveckling i fråga, och man hörde icke talas om mer än en eller annan ny fabrik. Sedan komitéen slutat sina arbeten och Riksdagen fattat sitt beslut, hvilket mynnade ut derhän, att 1895 den 1 september skulle skatteförhöjningen i sin fulla utsträckning tillämpas med ett rendement af 9 procent, kände sig fabrikanterna och de, som de kunnat intressera för spekulation i den vägen, trygga för den närmare eller fjernare framtiden. Jag erkänner, att det icke finnes något uttalande af Kongl. Maj:t eller af Riksdagen, som gifver anledning till den åsigt, att icke någon ändring kunde komma i fråga, men med en sådan uppfattning kom spekulationen till stånd, och industrien utvecklades i en mycket större utsträckning än någon kunnat förutse. Detta kan nu synas vara olyckligt, men jag är öfvertygad, att några decennier härefter skall icke svenska folket beklaga att så skett. Det har offrats många millioner af statens inkomster för att frambringa denna industri i vår sydliga provins, men det har också gagnat provinsen i hög grad. Dessa uppoffringar, som egentligen äro en förlust i tull, äro dock icke sådana, att man icke deraf kan draga andra fördelar, som

*Om beskattningen af
hvitbetssocker-
tillverkningen.*
(Forts.)

vårt land vunnit. Det måtte väl bland annat betyda något, att 44,000 tunnland drifvits upp till en kultur, som icke har sitt motstycke i vårt land. Att denna jord kommer att uppskattas högre i värde är rättvist, och att den kommer att lemna större inkomstbevillning är också ett faktum. Jag vill dertill lägga den ofantliga ökningen i jernvägstrafiken, som måste blifva en följd af denna industris utveckling. Det är icke blott betorna och det tillverkade sockret, som föras till och från dessa fabriker, utan också den oerhörda massa stenkol, som måste utgöra drifkraften för fabriker. Slutligen äro de foderämnen, som fabriker frambringa, af högst betydlig nytta. Jag påstår, att de sydliga provinserna vunnit så mycket genom dessa förhållanden, att jag tror, att framtiden icke kommer att ångra de betydliga uppoffringar, som under nutiden skett. Därför tillåter jag mig mot den ärade talaren i viss mån försvara hvad som skett. Jag har med hvad jag nu sagt icke velat motsätta mig den ifrågasatta skrifvelsen till Kongl. Maj:t, jag har endast velat göra ett inlägg i frågan och göra kammaren uppmärksam på det förhållande, som jag tillåtit mig nämna.

En sak måste jag tillägga. Samme talare framhöll den uppmuntran, som kommit de nyanlagda fabriker till del, hvilket han — såvidt jag förstod honom rätt — icke ansåg vara riktigt. Man måste ju erkänna det, och jag har sjelf någon erfarenhet deraf, ty jag har besökt dessa trakter. Man måste först bearbeta jorden på djupet, innan den lämpar sig för betodling, och det första året gifver den icke så stor afkastning. Det är skälet, hvarför man ovilkorligen, såvidt de nya fabriker skola kunna reda sig, måste i början bereda dem lindringar. Att detta ledt till att framkalla så många fabriker, beror på människornas individuella spekulationslusta, som icke några finansierare kunna beräkna på förhand.

Jag har som sagdt icke för afsigt att motsätta mig skrifvelsförslaget, jag har endast velat göra ett inlägg i frågan och meddela dessa upplysningar.

Herr Olsson: Jag ber om ursäkt, att jag begärt ordet i denna fråga. Jag hade icke bort göra det, eftersom jag villigt erkänner, att jag är delegare i en råsockerfabrik; men här har uttalats grundsatser, som enligt mitt förmenande äro fullkomligt missledande.

Man har gått ut från den förutsättning, att det skulle vara en förlust för staten, att de nya sockerbruken blifvit byggda, och en större areal odlades för betor, och att till följd deraf produktionen af vitbetssocker blefve större. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har dock åtminstone antydtt, hvad som aldrig borde förglömmas, då man talar om sockerindustrin, nemligen att det icke endast är odlingen af betorna och tillverkningen af råsocker, som här är af betydelse för landet; utan hvarje jordbrukare vet, att denna industri medför oemotsägligt förbättringar af jorden och förbättringar, som icke, såvidt man hittills kunnat utröna, på något annat sätt kunna åstadkommas.

Hvilka förbättringar i jorden är det då, som framkallas, då jag

odlar hvitbetor? Jo, det är, att man nödgas plöja så djupt som möjligt, rensa jorden och sedermera sköta den i förhållande härtill. Och en ytterligare fördel uppkommer derigenom, att jordvärdet ökas, hvilket är af den stora betydelse, att det måste anses vara värdt mycket mera än de förluster, som man förmenat, att statskassan skulle lida.

Men det är ännu en sak, som man bör komma ihåg.

Det är nemligen alldeles uppenbart, att i samma mån som man odlar hvitbetor och tillverkar råsocker sparas för landet, i national-ekonomiskt afseende, alla de utgifter för socker, som i annat fall skulle gå till utlandet. Jag hemställer till denna ärade kammarens ledamöter, om någon större fördel för landet i sin helhet skulle kunna uppstå än den, om vi inom landet kunde tillgodose våra behof. Hvilka fördelar skulle icke uppkomma derigenom, att man kunde afyttra det som vore till öfverskott, vare sig af våra skogar och af våra grufvor och att man söker tillgodose sina egna behof beträffande sådana artiklar, som förut måst importeras. Huru man, med fästadt afseende på dessa omständigheter, kan säga, att det skulle vara förlust för landet, om sockerindustrien främjas, det kan jag med bästa vilja icke förstå.

Men, mine herrar, här är en annan sak, som icke heller bör förbises. Hvad är det vi behöfva i vårt land för att kunna intaga en sjelfständig ställning uti alla rigtningar, jag säger med flit: i alla rigtningar? Det behöfves, att vi försöka samla kapital, inhemskt kapital. Så länge vi, vare sig af det ena eller det andra skälet, skola ligga i händerna på utlänningar, genom att upplåna alla nödiga medel, så länge äro vi mer eller mindre beroende af denna upplåning. Vi hafva haft en lång fred, det är sant. Vi hafva äfven i andra afseenden lefvat under lyckligare förhållanden. Men, mine herrar, här kunna komma andra tider. Hvad är det då, som behöfves för att ett land, i rent politiskt afseende, skall intaga en sjelfständig ställning? Jo, det är, som vi många gånger hört, penningar, d. v. s. att landet har tillgångar. Och hvilken är den bästa skattkammare att ega tillgång till? Jo, det är befolkningens förmåga, i söder och i norr, att bära de skatter, som påläggas denna befolkning. Så länge man icke går ut ifrån den förutsättning, att den bästa och säkraste skattkammaren är *folkets tillgångar*, så länge begår man, enligt min tanke, ett ganska stort misstag. Det kan visserligen förefinnas brist i statskassan; men har folket något att betala med, så kan denna brist uttaxeras i mån som den påkallas af behofvet. Detta är en enkel sak; som borde ligga klar för hvarje fosterlandsvän, och det är uuderligt, att man kan förbise den.

Men nu är här fråga om en alldeles ny beskattning af sockerindustrien. Riksdagen hade detta ärende före i fjol och baserade sina beräkningar beträffande industrien just på det beslut som då fattades. Men lät mig nu utgå från den förutsättning, som äfven den förste ärade talaren tycktes utgå ifrån, att det skulle vara en förlust för statskassan, om denna odling än mera befrämjades och utvecklade sig. Jag skall då tillåta mig den vördsamma frågan: hvad är det som borde göras för att äfven utaf denna industri erhålla högre inkomster till statskassan? Hvad är det, som man bör göra för att komma till detta

Om beskattningen af hvitbetsocker-tillverkningen.
(Forts.)

Om beskattningen af
hvitbetssocker-
tillverkningen.
(Forts.)

mål? Derpå vill jag svara: låt fabrikerne utveckla sig, låt sockerindustrien gå framåt och låt dessa fabriker arbeta på basis af den lagstiftning, som man antog vid förra riksdagen. Låt jordbruket komma i cirkulation med fästadt afseende på sockerindustrien. Sedermera är det tid att taga i öfvervägande huru man skall betrakta denna industri och huruvida man skall beskatta den högre. Men jag vågar det uttalande, att om man *nu* försöker att göra några ändringar i afseende å beskattningen af sockerindustrien, skulle det vara till skada för statskassan. Ty man skulle derigenom försvåra, för att icke säga omintetgöra möjligheten, att om ett eller annat år taga i allvarligt öfvervägande, sedan industrien fått utveckla sig, huru den för framtiden må kunna ytterligare beskattas.

Jag erinrar om hvad som förut här har uttalats, att det är endast en tidsfråga, när någon export af socker kan ega rum; och jag tror, att jag deri ser en mycket lycklig omständighet. Tyskland exporterar, så vidt jag vet, hälften af sitt råsocker. Frankrike exporterar deraf icke obetydligt, och af de öfriga länderna är det flera, som exporterar råsocker. Amerika importerar deremot af denna vara icke obetydligt och England importerar socker i ganska stora quantiteter att användas bland annat till porter och öl. Jag ber i förbigående få säga, att inom England har under de senaste åren skatten på porter och öl gått upp till öfver 180 millioner kronor årligen. — Man kan för öfrigt icke veta hvilka behof och hvilken användning af råsocker, som kan uppstå äfven inom vårt eget land. Genom en ökad produktion af denna vara åstadkommas lägre pris, hvilka såsom förhållandet äro t. ex. i England, kunna framkalla en helt ny användning af socker och derigenom bereda användning af en icke obetydlig del af vår produktion.

Det är en känd sak att i våra bördiga provinser Skåne, Blekinge, Gotland och möjligen äfven några andra, man icke kan på något annat sätt, med de utvägar, som stå till jordbrukets förfogande, för närvarande sköta ett jordbruk, såvidt det skall betala skötseln och äfven den låga räntefoten, man må sedan slå sig på mejerirörelse, husdjurskötsel, sädesodling eller hvilken annan gren af jordbruket som helst, som mer eller mindre är beroende på jordens beskaffenhet, man kan icke, säger jag, utan största besvär betala omkostnaderna och de låga räntorna med afkastningen af jordbruket ensamt. Men lägger jag till jordbruket sockerindustrien, då kan jag icke blott åstadkomma förbättringar i många afseenden, såsom beträffande kreatursbesättningar, byggnader, kommunikationer, jordens värde m. m. utan äfven erhålla någon vinst på jordbruksskötseln

Är icke denna omständigheten af stor betydelse, och är den det icke så mycket mera, om den sättes i sammanhang med en möjlig nedsättning af sockerpriset, en ökad användning af socker och möjligen äfven utsigten att få en export af denna vara till stånd.

Är det då, mina herrar, någon förlust för landet eller för statskassan, om sockerindustrien nu skulle taga en sådan lyftning i vårt land, att man icke blott kunde tillgodose vårt eget behof af socker, utan äfven, såsom i Tyskland, emot exportpremier eller restitution

exportera halva tillverkningen af råsocker inom vårt land. Jag tror, att detta vore en utveckling, hvarefter hvarje fosterlandsvän borde sträffa.

När man härtill lägger, såsom förut är anmärkt, att det är en alldeles ny beskattning, hvarom här är fråga och att man ansett, att det skulle vara i de sydliga provinsernas intresse, så tror jag att det äfven för Riksdagen är angeläget att behandla denna fråga på ett sådant sätt, att dessa provinser få fullt förtroende till Riksdagens beslut.

Med fästadt afseende på dessa omständigheter och då jag icke ytterligare vill upptaga kammarens tid, ber jag vördsamt få hemställa, om icke stasekonomisk klokhet, rättvisa och billighet bjuda, att för närvarande låta bero vid hvad reservanternas förslagit, eller vid hvad som för närvarande är.

Herr Forssell: Jag ber chefen för finansdepartementet om ursäkt, men jag tror att han något missuppfattat mitt förra yttrande. Såvidt jag vet, afsåg det icke egentligen att tadla den lagstiftning, som under senare år och under hans ledning och hägn egt rum. Tvärtom, jag har lofordat den, så vidt den inneburit en ständigt fortgående nedsättning af ett förut onaturligt högt skydd, hvilket dock som vi nu se, hittills icke blifvit tillräckligt reduceradt, hvarför jag förordat, att man skulle, efter hans föredöme och i öfverensstämmelse med det yttrande och de åsigter, som han till statsrådsprotokollet flere gånger uttalat, fortfarande tillse, att statskassans behof måtte varda tillräckligt tillgodosedda.

Den siste ärade talaren sökte att locka oss in på en diskussion om de stora problem, om hvilkas lösning det gifves skilda meningar i denna kammare. Han talade så vackert om den "slutna handelsstatens" ideal och ville vädja till kammarens välvilliga känslor för skydd i allmänhet. Jag skall icke låta locka mig in på sådan diskussion. Jag vill icke heller försöka att ingå i någon kritik af hans djerfva påstående, att allt jordbruk, spanmålsodling såväl som boskapsskötsel, skulle vara fullkomligt omöjligt i Sverige, såvidt det icke blir förenadt med sockerindustrin.

Jag vill endast fästa uppmärksamheten på en omständighet och det är, att den jord, som det här är fråga om att *skänka* den bästa möjliga kultur, är redan förut den bördigaste och bäst odlade i Sverige, att den är en ringa del af Sveriges jord och slutligen att den höga kultur, som man vill bibringa denna jord, icke kan åstadkommas utan genom ett drygt skattebidrag af hela Sveriges öfriga skattdragande befolkning, hvilket man nu senast velat taga ut genom en höjning af tull för kaffe. Det är naturligtvis denna omständighet, som gör att man börjat tänka sig för, huruvida icke här äro alltför stora anspråk framställda.

Men slutligen, mine herrar, det som icke är det minst viktiga i denna sakernas ställning, är verkligen det, som den siste talaren antydde och själf, såsom egare af sockerbruk, och således sakkunnig, ansåg för sannolikt, att vi stå mycket nära nödvändigheten att *exportera*

Om beskattningen af hvitbeta-socker-tillverkningen.
(Forts.)

Om beskattningen af
hvitbetssocker-
tillverkningen.
(Forts.)

socker. Hvad vill då nödvändigheten att exportera säga? Det vill säga, att den inhemska konsumtionen icke räcker till för att förtära och betala det socker, som en ringa del af Skånes jord producerar. Det låter mycket vackert, att det då vore för Sverige så lyckligt att kunna förse äfven andra länder med det socker de behöfva. Men är det någon som vill påstå, vill t. ex. den ärade talaren sjelf påstå, att Skånes hvitbetssockerfabriker kunna nöja sig med, d. v. s. få betaldt för de kostnader, som blifvit nedlagda på den lyckliga skånska hvitbetsjorden, — genom *de* pris, som för sockret betalas i *främmande hamnar*? På den frågan svarar bevillningsutskottet i sin utredning ett bestämdt *nej*. Jag har hört de förnämsta och mest framstående kännare försäkra, att det sockerpris, som betalas i Tyskland, England, Frankrike eller Amerika är alldeles icke remunerativt för skånsk hvitbetsodling. Då uppstår frågan om det, som äfven den siste värde talaren i förbigående antydde, nemligen om export*premier*. Då skall den svenska konsumerande allmänheten med kaffetull eller med maltskatt eller med någon annan skatt betala denna *exportpremie*, d. v. s. det öfverpris, som den skånska hvitbetsjorden behöfver för att kunna icke blott förse Sverige med dyrt socker, utan äfven förse Tyskland, England och Amerika med *billigt* socker.

Men i hvarje fall måste ju, just för att kunna åstadkomma en s. k. restitution, införas en ny beskattningsform, och redan deri ligger således ett tillräckligt motiv för en skrivelse till Kongl. Maj:t.

Och, slutligen, må väl ingen af sockerbruksidkarne i Skåne kunna förneka, att, såsom jag nyss sade, det nuvarande tillståndet äfven för dem är oroande, att uppväxten af ständigt nya fabriker är för dem en fara. Enligt min tanke borde det, i deras intresse af en sund och jemn utveckling, utan språng och utan kriser, vara nödvändigt att icke uppskjuta denna ändring i lagstiftningen, utan påskynda densamma, så mycket som möjligt. Ju längre det dröjer, desto svårare blir det onda att bota, dess större antal fabriker uppväxer. Om det deremot nu gifves en varning från Riksdagen, kan man tänka sig, att lusten att anlägga nya fabriker skall i någon mån stärfjas. Jag hemställer till den ärade representanten från Skåne, om det icke ligger i sockerbruksidkarnes intresse, att påskynda hvad som dock är en nödvändighet, en förändring i beskattningsmetoden och en förändring i sjelfva beskattningen.

Friherre Barnekow: Jag har mycket lätt att sätta mig in i den föregående talarens tankegång och uppfattning af denna fråga, så mycket hellre som jag i yngre år hade precis samma uppfattning. Jag kan derför förstå, att den ärade talaren nu är orolig öfver de förluster, som statsverket kommer att göra i denna fråga. Men, mine herrar, låtom oss gå några år tillbaka i tiden. Hvad var det då som man, såsom protektionist fruktade för? Jo, man fruktade för, att alltför mycket penningar skulle från vårt land gå till utlandet för hvad man skaffade sig derifrån. Man kom då på den tanken, att det skulle vara bättre att producera inom landet och sålunda också få behålla penningarne inom landet.

Jag bodde den tiden, som jag ännu gör, på Grand Hôtel och bredvid mig bodde en af Sveriges ifrigaste frihandlare, med hvilken jag hade långa resonementer om våra tullförhållanden. Jag väjde då emellan frihandel och protektionism. Han försökte förklara för mig, att staten var icke detsamma som en enskild person, ty, sade han, om en enskild person gifver ut mera penningar än han får in, blir han ruinerad. Detta gäller icke om staten. Huru jag funderade, så blef jag slutligen protektionist, då jag fick klart för mig, att äfven staten, om den gifver ut mera penningar än den får in, blir ruinerad.

Nu stå vi inför det faktum, att vi hafva uppammat sockerindustrien så, att vi nu snart kunna producera allt det socker vi behöfva inom landet. Men så klagar man och säger, att statskassan går miste om de penningar, som man skulle få in på tullen å denna vara. Huru skall man då göra? Jo, då beror det på huru stort skydd man gifvit den ifrågavarande industrien. Det kan ju hända att skyddet för sockerindustrien är för stort, men då får man se efter om, och i hvad mån, det kan rättas. Jag är emellertid icke mycket för dessa ständiga förändringar. Förra året antogs den nuvarande beskattningen, och den blef antagen efter framställning från den komité, som utredt denna fråga, och på förslag af Kongl. Maj:t. Jag hade då äran att vara ordförande i bevillningsutskottet och vill jag påminna kammaren, att den kongl. propositionen antogs med ganska betydliga modifikationer, och nu kommer man redan i år med begäran om en ny skrifvelse till Kongl. Maj:t. Då jag var med om beslutet förra året, kunde jag icke ana en så hastig tillväxt af dessa fabriker, som skett under detta år, och kan det ju vara möjligt, att det dervid kan vara någonting som bör beaktas eller något som bör rättas; och därför vill jag för min del icke direkt sätta mig emot en skrifvelse, och detta så mycket mindre, som vi ju hafva en regering, som visat sig synnerligen moderat i fråga om behandling af våra industrier. Och då regeringen med så mycken moderation och omtanke behandlade denna industri förra gången, tager jag för gifvet, att regeringen äfven nu skall se på sockerindustriens bästa och hvad som gagnar den provins, der denna industri uteslutande bedrifves.

Jag yrkar därför bifall till skrifvelseförslaget.

Herr Olsson: Det är på ett yttrande af den näst föregående talaren, som jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet. Han förklarade med en tillförsigt, som är fullkomligt öfverensstämmande med hans stora talang såsom talare, att nu var det fråga om att med en ökad kaffetull betäcka den brist i statskassan, som anses vara uppkommen genom minskade tullinkomster å socker. Jag ber då att få fästa hans och den ärade kammarens uppmärksamhet på, att kaffetullen var hvad den nu icke är och till och med högre än hvad den föreslagits skulle blifva, innan den högt ärade talaren kunde tala om en farlig och för landet skadlig sockerindustri. Hvad var det som kaffetullen skulle ersätta? Det var naturligtvis statskassans behof. Men detta behof fans redan innan den närvarande hvitbetssockerbeskattningen tillkom. Min fullkomliga öfvertygelse är, att i samma mån som socker-

Om beskattningen af hvitbetssocker-tullverkingen.
(Forts.)

Om beskattningen af hvitbetssockerisllverknigen.
(Forts.)

industrien utvecklas, i samma mån komma också landets öfriga industrier framgent att utveckla sig; så att de på olika vägar tillföra statskassan inkomster, fullt motsvarande sockertullen, oberäknadt den utveckling, som åstadkommes i landet i dess helhet. Hvad som är till gagn för den ena provinsen är också till gagn för den andra. Hvarje jordbrukare vet, fastän den ärade talaren förmodligen icke har kännedom derom, att jordens utveckling icke kan främjas på något annat sätt så som genom odling af betor. Hvarje jordbrukare vet dessutom, att jordbrukets ställning är så tryckt, att man helst vill undvika att tänka derpå.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr tal-
mannen jemlikt de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner,
först på bifall till hvad utskottet i förevarande betänkande hemställt
samt vidare på afslag derå och förklarade sig finna den förra proposi-
tionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Berg, Lars*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes,
justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i sitt betän-
kande n:o 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva
utfallit sålunda:

Ja—67;

Nej—22.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande banko-
utskottets den 28 och 29 i sistlidne månad bordlagda memorial n:o 8,
i fråga om ändringar i gällande reglemente för riksbanken äfvensom
i afföningsstaten för samma bank.

1 punkten.

Lades till handlingarna.

2—9 punkterna.

Hvad utskottet hemställt och föreslagit bifölls.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 28 och 29 nästlidne april bordlagda memorial n:o 9, angående instruktion för nästa Riksdags bankoutskott, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 28 och 29 sistlidne april bordlagda utlåtande n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ecklesiastik boställsordning.

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.*

Herr Annerstedt: I fråga om föredragningen af detta betänkande får jag vördsamt hemställa, att den måtte ske sålunda, att Kongl. Maj:ts förslag till ecklesiastik boställsordning föredrages och föredragningen sker paragrafvis, att 14 § föredrages först och derefter sjelfva lagens 1:sta och följande paragrafer, att af paragraferna icke måtte uppläsas andra än de, beträffande hvilka uppläsning särskildt begäres, samt att, först sedan de särskilda paragraferna i Kongl. Maj:ts förslag blifvit genomgångna, detsamma rubrik och derefter utskottets hemställan måtte föredragas, att sedermera, för den händelse vissa delar af lagförslaget kunna komma att af den ena eller den andra kammaren återförvisas, lagutskottet lemnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, beträffande de paragrafer, hvilka icke inom kamrarne blifvit godkända, föreslå sådana jemkningar och ändringar, som af förändringar i återremitterade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölls.

Kongl. Maj:ts förslag till ecklesiastik boställning.

14 §.

Herr Annerstedt: Jag ber att till en början få fästa kammarens uppmärksamhet på en rättelse, som bör göras i den af mig jemte herrar Ölander och Lundin afgifna reservation. I § 68 mom. 3 skall endast kvarstå första punkten; den andra punkten, som deri felaktigt inkommit från Kongl. Maj:ts förslag, skall utgå.

Vidare skall jag be att få lemna den upplysning, att med boställena af 1:a klassen menas biskopsboställena, med boställena af 2:a klassen kyrkoherdeboställena och med boställena af 3:e klassen komministerns-, kapellpredikants- och pastoratsadjunkts-boställena, hvilket framgår af föregående paragrafer i detta lagförslag, men hvilka icke komma att föredragas förr än efter den 14 §.

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Om kammaren betraktar ifrågavarande lagutskottsbetänkande, finnes detsamma, jemte utskottets hemställan om afslag å den kongl. propositionen, innehålla en mängd reservationer, hvilka alla dock hafva det gemensamt, att icke någon påyrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag. — Under sådana förhållanden skall jag icke i kammaren påyrka bifall till detsamma. Under ärendets behandling i lagutskottet framgick nemligen med fullkomlig tydlighet, att Andra Kammarens ledamöter inom utskottet, utan undantag, talade och röstade emot den kongl. propositionen, och det kunde icke råda någon tvekan, att under nuvarande förhållanden det jemväl icke vore tänkbart, att under den närmaste framtiden ett förslag, sådant som det af Kongl. Maj:t nu framlagda, skulle kunna vinna bifall af Riksdagens Andra Kammare. Detta på den grund, att uppfattningen inom Andra Kammaren, nästan utan undantag, är den, att skall en ny ecklesiastik boställsordning antagas, får den icke innebära en i någon mån ökad skyldighet för församlingarna. Den allmänna åsigten inom Andra Kammaren är tvärtom, att den nya boställsordningen bör vara sådan, att den innebär lättnader i församlingarnas byggnadsskyldighet. Detta uttalades med tillräcklig tydlighet af lagutskottets ledamöter från medkammaren.

Under sådana förhållanden synes den af Kongl. Maj:t ifrågasatta utsträckning af församlingarnas byggnadsskyldighet, att omfatta jemväl komministersboställen, icke kunna ävägbringas på annat sätt än genom att motsvarande inskränkning af församlingens byggnadsskyldighet i afseende å kyrkoherdebostället samtidigt intöres. — Det visade sig emellertid snart, att inom utskottet uppfattningen hos ledamöterna från hvardera kammaren angående storleken af de eftergifter, som, i afseende å byggnadsskyldigheten af kyrkoherdebostället, skulle medgifvas församlingen och motsvara en utsträckning af byggnadsskyldigheten till vissa hus å komministersboställena, var helt olika. Den ledamot af medkammaren, som i detta afseende ville gå längst, framhöll med mycken styrka, att skulle en sådan utsträckning till komministersboställena af församlingarnas byggnadsskyldighet ega rum, så skulle församlingarnas byggnadsskyldighet inskränkas icke blott på det sätt, som åtskilliga reserverter från denna kammare föreslagit — hvilket förslag vid voteringen inom utskottet vann understöd äfven af de ledamöter från denna kammare, hvilka i sina reservationer yttrat en annan mening — nemligen herr Hasselrot och de som med honom instämt. utan jemväl en annan eftergift deri göras, nemligen att församlingens underhållsskyldighet af dessa hus tillika skulle upphöra. Detta förefaller mig vara en sådan ändring i de nuvarande förhållandena, att kyrkomötets samtycke dertill icke kan och icke bör påräknas.

Under sådana förhållanden är det, enligt min tanke, för ögonblicket ingenting annat att göra än att försöka, huruvida icke ett förslag, upprättadt på den grund, att församlingens byggnadsskyldighet bibehålles sådan den för närvarande är, skulle kunna vinna bifall. Man skulle dervid söka, i afseende på öfriga förhållanden, beträffande hvilka ifrågavarande lagförslag, snart sagdt från alla sidor, erkännes innehålla beaktansvärda förbättringar, genomföra dessa förbättringar.

Det är i sådan riktning den af mig jemte herrar Ölander och

Lundin afgifna reservation söker åstadkomma ett förslag. Ett antagande af denna eller af någon annan reservation kan, enligt min uppfattning, vid denna riksdag icke hafva någon annan betydelse än att gifva ett uttryck af den inom Första Kammaren förhärskande åsigt, i hvilken rigtning Kongl. Maj:ts arbete på en förbättrad ecklesiastik boställsordning för framtiden bör gå.

På de skäl, som jag förut antydt, och då min uppfattning är, att om detta arbete skall hafva framgång, måste byggnadskyldigheten i materielt afseende bibehållas oförändrad, vågar jag vördsamt yrka bifall till den af mig jemte herrar Ölander och Lundin afgifna reservation i afseende å lydelsen af den nu föredragna 14 §.

Herr Wennerberg: Då 14 § är den som skall först föredragas, därför att den utgör sjelfva grunden till de skiljaktiga meningar, som råda först och främst mellan båda kamrarna, men också emellan olika ledamöter uti denna kammare, skall jag bedja att få begagna mig af den rätt, som ofta tillkommer den som yttrar sig öfver den första punkten i ett betänkande, som innehåller ganska många sådana, att, om äfven flyktigt, få beröra de öfriga och sålunda yttra mig om det hela.

Jag skall då först och främst anhålla, att kammaren ville tålmodigt afhöra en ganska kort historik, då detta ärende, efter hvad jag nyss hörde af den förste talaren, kanske fallit ur många ledamöters inom kammaren minne. Han omnämnde nemligen skillnaden mellan de så ofta inom ecklesiastika boställsordningen förekommande och af Kongl. Maj:ts begagnade uttrycken: första, andra och tredje klassens hus. Det torde då finnas nödigt, att någon liten upplysning i detta hänseende än vidare gifves.

Då jag tillträdde ecklesiastikdepartementet såsom chef 1870, anhöll jag på de första lediga stunder från löpande ärenden jag fick att få fram de äldsta ärenden, som funnos hvilande inom departementet, och då kom bland annat äfven detta. Först och främst såg jag, att det utgjorde en sådan stor massa af handlingar både af gammalt och nytt datum, att, ovan som jag var och tillika alldeles icke tillräckligt hemma i alla de särskilda lagfrågor, som rörde denna sak, jag ansåg mig böra lemna detta svårösta ärende åt erfarnare män än jag. Och så hade skett förut under några mina företrädare, och på samma sätt skedde ock efteråt. Det var ingen, som ville taga i hop med den stora massa af handlingar, om hvilka så många skilda meningar blifvit yttrade.

Det fans icke mer än ett för mig att göra, då jag andra gången tillträdde statsrådsembetet, och jag ansåg nödvändigt att ej längre dröja med handläggandet af det gamla ärendet, nemligen att anhålla om anslag till en lagkunnig person, som kunde sammandraga det hela och framställa det på sådant sätt, att jag i min tur kunde låta bereda det i statsrådsberedningen. Huru denne man fullgjorde sitt varf, derom vill jag blott yttra, att såväl af kyrkomöte som Riksdag ett nästan enstämmigt beröm gifvits åt det sätt, hvarpå Kongl. Maj:ts proposition blifvit afiättad. Möjligheten, den större eller mindre, att få den antagen är en sak för sig.

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts)*

*Förelag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Sedan Kongl. Maj:t sålunda 1888 framlagt detta ärende för Riksdagen, föll det der. Det är alldeles samma proposition, som ligger före nu, som föll då till följd af kamrarnes olika beslut. Kongl. Maj:t faun emellertid på grund af de yttranden, som inom kamrarne blifvit gjorda, nödigt att underkasta propositionen en närmare utredning, egentligen i ekonomiskt afseende, utaf kammarkollegium. Detta skedde, och tillsammans med denna utredning öfverlemnades den till kyrkomötet. Kyrkomötet svarade sitt *ja* på det, som rörde dess privilegier, hvaremot det i ett annat fall, rörande en motion utaf en person från Andra Kammaren, som var ledamot i kyrkomötet, yttrade ett bestämdt afslag. Denna motion afsåg att skaffa penningar till lindring i församlingarnas bördor genom vakanssättning på samma sätt som skett för enke- och pupillkassan. Detta mötte från kyrkomötets sida ett bestämdt motstånd. Voteringen utföll, vill jag minnas, med en så ringa minoritet för motionen som 8 röster. Från början var det min åsigt, en åsigt som jag också uttalade i kyrkomötet, att möjligheten att få till stånd ett beslut, gynsamt för såväl församling som presterskap, berodde på att kunna skaffa medel för att åstadkomma detta. För mig stod icke heller något annat medel öppet, hvarigenom jag ansåg saken böra behandlas och kunna bringas till önskvärdt slut, än återigen en vakanssättning. Detta mötte, på skäl som jag ingalunda vill underkänna, ett bestämdt motstånd. Det framhölls, huru dessa vakanssättningar voro till förfång för de enskilda presterna, liksom också såsom det sades "för presterskapet i allmänhet" och för den andliga skötselns af församlingarna, som under vakanstiderna skulle skötas af vikarier. Detta var en åsigt, som jag för min del icke kunde dela och delar icke heller i denna stund; och det märkliga är, att kyrkomötet i handling delade den ej heller sjelft. Ty det dröjde icke många dagar, innan kyrkomötet gaf majoritet åt en begäran att få använda vakansår för — märken väl, mine herrar! — pensionering af ålderstigna prester. En sådan fråga har legat före hos Kongl. Maj:t förut och icke blifvit bifallen. Och jag har skäl att förmoda, att det sker så denna gång också. Äro vakansår i rent presterligt, i själasörjareafseende skadliga, i fall man vill söka få till stånd en billig ecklesiastik boställsordning, så äro de det också påtagligen, i fall man med dessa penningar vill försöka att skaffa pensioner åt ålderstigna prester.

Det är två syften, som Kongl. Maj:t ansett vara af vigt att nå genom ett antagande af hans ecklesiastika boställsordning. Det första och måhända det viktigaste har varit att få ett slut på det eviga kiftet mellan församlingarna och församlingsherdarne. Att denna sak icke är af liten vigt torde erkännas af hvar och en, som kan tänka sig hela det obehag, som måste uppkomma, då inom församlingen lönemottagaren och lönegifvaren ligga i delo med hvarandra. Men om också icke nu någon skulle vilja erkänna detta till fullo, vill jag nämna, att det varit erkänt så länge som sedan början af 1700-talet och just har utgjort den grund, på hvilken såväl församlingar som prester hafva begärt, att detta odugliga sätt att tillfredsställa bådas billiga fordringar måste upphöra.

Det fans äfven ett annat syfte, och det var, att under det att småningom lönerna för kyrkoherdarne blifvit reglerade — som jag vill hoppas på ett för dem fördelaktigt sätt — måste dock de löner kvarstå på sin gamla punkt, som utgå till komministrar och kapellpredikanter och deras likar. Dessa äro, som herrarne veta, ytterst eländigt aflönade; och vilja vi, som här lefva i en luthersk statskyrka, verkligen hafva själasörjare, som äro tillräckligt utrustade såväl för upprätthållande af fromheten hos allmogen som för tillfredsställande af bildningen hos församlingens mera upplysta medlemmar, då går det icke an att aflöna dessa prester på ett sådant sätt, att de icke vidare kunna sysselsätta sig med studier och slutligen digna ned under fattigdom. I fall de äro, som de böra vara, gifta och hafva barn, blir det dem omöjligt att ens köpa en enda bok angående teologiska frågor och så följa med sin tid. Jag nämnde härom vid kyrkomötet ett ord, som faller mig åter i sinnet äfven nu, och det var, att hos en af våra grannar har verkligen ett slags lägre presterskap bildats, som är väl passande att hålla sig sjelft och folket i en fortfarande okunnighet. Till följd af de usla löner, som de som smågåfvor skola mottaga af sina åhörare, äro de för närvarande blott namnskyltar för prester; jag menar de ryska poperna. Men jag är säker om, att ingen bland vårt presterskap äfven den ringaste skall, om ej tvungen, falla ned till denna punkt.

Dessa äro de två stora syften, som jag vågar påstå, att Kongl. Maj:t hyste med sin proposition och som han nådigt gillade, då de framställdes för honom.

Nu vill jag vända mig till det föreliggande betänkandet; och af hvad jag sagt framgår genast, att jag icke kan ansluta mig till den reservation, som är afgifven af herr Annerstedt och två andra ledamöter inom kammaren, ty den går just ut på att låta ställningen för tredje klassens boställsinnehafvare blifva precis densamma som förut, d. v. s. de skola fortfara — jag må väl säga det — i betryck och otta i elände. Jag skulle kunna gifva talrika exempel på detta. Jag vet mycket väl, att en och annan komminister är i bättre omständigheter, men det betyder litet, då vi veta, att deras och deras jemnställdes antal stiger öfver 800. Det är visserligen sant, att kyrkoherdarnes antal är betydligt större, men detta, långt ifrån att afskräcka, visar just den rätta vägen, på hvilken man skulle kunna komma till en förbättring i de sämst aflönade presternas ställning.

Hvad härnäst utskottet beträffar, har jag nästan med förvåning sett det slut, till hvilket det kommit.

Som vi veta, sitta i lagutskottet från hvardera kammaren 8, d. v. s. tillsammans 16 ledamöter. Utaf dessa äro 12 reservanter. Nu kan man ju vara reservant i en liten, obetydlig sak, och detta således icke betyda så mycket; men om jag ser på det viktigaste af allt, nemligen just på den 14 §, som afser att i någon mån hjälpa de lägst aflönade presterna, möter jag der ett ganska stort antal, ja öfver hälften af utskottets ledamöter, som har reserverat sig till förmån för det lägre presterskapet; från denna kammare beder jag få nämna herrar Hasselrot, Lundström, von Möller och Bruzelius, och från Andra

*Förslag till
ecclesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

Kammaren herrar friherre Bonde, Kardell, Erickson i Bjersby och Anderson i Tenhult. Några af dessa hafva visserligen mycket kort angifvit sin åsigt, men deremot hafva ledamöter från Första Kammaren alldeles tillräckligt uttalat sin, och den åsigten har lika tydligt blifvit uttalad af två personer från Andra Kammaren.

När jag emellertid finner, hvilket jag funnit länge, att de skäl för ett afslag på Kongl. Maj:ts proposition, som redan af den förste talaren anförts, äro så starka, att man aldrig kan hoppas att få en ecklesiastik boställsordning, sådan som Kongl. Maj:t föreslagit, antagen af Riksdagen, så måste hvar och en, som, i fall han icke kan taga steget fullt ut, dock vill nu taga ett fjät fram mot målet, med mig instämma deri, att det viktigaste, som då kan föreligga, är att tillse, att de svagast aflönade presterna också kunna få del af den förmån, som de bäst och bättre aflönade hafva, nemligen någon hjälp till byggnad och uppehållande af sina boställen. De hafva icke detta. Och, mine herrar, jag skall begagna mig af ett uttryck, begagnadt för några dagar sedan af en framstående ledamot här i kammaren, då det gälde konsistorienotarierna. Han sade, att deras aflöning var "orimlig, jag vågar säga ovärdig". Ja, hvad skola vi då säga om aflöningen till komministrar och kapellpredikanter? Den är orimlig och jag påstår med fullt allvar: den är ovärdig. Kunna vi någonting göra nu? Ja, det finnes en liten ljusning just deri, att inom lagutskottet äfven från Andra Kammaren finnas personer, som intressera sig för dessa, jag må väl säga, arma prester. De hafva varit föremål för medlidande länge; det sträcker sig öfver hundra år tillbaka. Slutligen tröttnar man dock att vara föremål *endast* för medlidande. Man tycker, att det nästan klingar som ett hån, då det alltjemt uttryckes ett varmt medlidande, men aldrig göres något verkligt för att låta medlidandet öfvergå till hjälp att skaffa dem en bättre ställning.

Det kan dock hända, mine herrar, att vi skulle kunna göra det! Låt oss göra ett försök! Genom bifall till herr Hasselrots m. fl. reservation, som i ganska väsentlig mån är understödd från Andra Kammaren, vore det ju möjligt, att något kunde göras vid denna riksdag. Det blefve sannerligen till stor glädje just för dessa prester, som redan nu, då de ännu blott lefva i hoppet, hafva uttalat sin tacksamhet för den sträfvan man haft för dem. Jag vet väl, att saken är dermed icke slut; men om en sådan sammanjemkning skulle lyckas, har dock ett steg blifvit taget, och jag är fullt öfvertygad derom, att de af eder, mine herrar, som lefva till nästa kyrkomöte, skola då få se ett mera allmänt deltagande i tillmötesgåendet i en sak, hvarigenom enighet kan vinnas inom församlingarna och en hjälp beredas åt de svagast aflönade presterna.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till herr Hasselrots och hans kamraters reservation.

Herr Hasselrot: Som kammaren väl har observerat, handlar den nu föredragna 14 § om byggnadsskyldigheten å andra och tredje klassernas boställen, d. v. s. boställen för kyrkoherdar och kommi-

nistrar och deras vederlikar. Säkert har kammaren sig bekant, att församlingen på kyrkoherdeboställe bygger de s. k. 7 laga husen, då församlingen deremot icke har byggnadsskyldighet beträffande komministersboställe. Olikheten härvidlag har helt naturligt föranledt en önskan att kunna jemna förhållandena, så att äfven dessa svagt aflönade presterliga tjänstemän måtte få någon hjälp i byggnadsskyldigheten för sina boställen. Jag vill dock derutinnan påpeka, att det kanske icke är alldeles så farligt beträffande denna byggnadsskyldighet som man tänker sig, då man endast ser på kyrkoherdarne. Det har nemligen i vårt land varit en genomgående grundsats beträffande alla boställen, att boställsinnehafvare skall sjelf bygga och underhålla boställe. Så har förhållandet varit beträffande militära boställen, der fanjunkare och sergeanter, som icke äro i bättre ställning än komministrar, sjelfva fått bygga och underhålla sina boställen. Enahanda skyldighet har ålegat landsstatstjänstemän, länsmän t. ex., som icke heller befinna sig i någon bättre ställning än komministrarne. Lika är förhållandet med jägeristaten o. s. v. Det har som sagdt varit en genomgående grundsats, att boställsinnehafvare sjelf skall bygga och underhålla bostället. Två undantag hafva funnits, det ena beträffande underhåll af karaktershush på högre militära boställen, hvilka underhållas af militieboställskassan, och det andra de 7 laga hus, som på grund af presterskapets privilegier underhållas af församlingen. Jag tror dock, att i detta förhållande beträffande komministrarne en ändring kan och bör ske till dessas förmån. Detta kan ske på två sätt, antingen så, att församlingen med bibehållande af sin byggnadsskyldighet för kyrkoherdebostället åtager sig ytterligare byggnadsskyldighet för komministersbostället, eller så, att församlingen åtager sig någon byggnadsskyldighet på komministersbostället mot att församlingens byggnadsskyldighet för kyrkoherdebostället i motsvarande mån lättas. Men såvidt jag förstår att bedöma ställningen icke blott i Andra Kammaren utan jemväl i den Första, lär det icke vara värdt att ifrågasätta förändring i de bestående förhållandena på annan grund än den, att församlingarnas skyldighet härutinnan såsom enhet i hela riket i förhållande till presterskapet såsom enhet icke ökas. Det är sålunda vilkoret för all förändring i detta hänseende till förmån för komministrarne, att kyrkoherdarne underkasta sig en motsvarande minskning i sin hittills innehafvande rättighet. På en sådan grund är också det föreliggande kongl. förslaget i viss mån bygd. Det har nemligen enligt det kongl. förslaget ifrågasatts, att församlingen skulle slippa bygga spanmålsbod, stall och fähus på kyrkoherdebostället, mot det att församlingen åtog sig att på komministersgården bygga sätesbyggning, visthus, hushållskällare, bryggghus, vedbod, hemlighus, drängstuga, vagushus och brunn, och mot att församlingen, utöfver hvad den nu är skyldig, skulle på kyrkoherdebostället bygga hushållskällare, hemlighus, drängstuga, vagushus och brunn. Det ligger i öppen dag, att förändringen blir så till skada för församlingen, till så ökad tunga för densamma, att det, såsom den siste talaren sade, icke är tänkbart att på sådan grund få någon förändring i bestående förhållanden. Och jag antager, att det var af sådan anled-

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

ning lagutskottets ordförande funnit det lämpligast att, såsom han antydde, söka få in i blifvande lagstiftning alla de fördelaktiga stadganden, som finnas i den föreslagna boställsordningen, undantagande 14 §, och att man beträffande denna skulle ena sig om de bestående förhållandena. Men jag tror, i likhet med den näst föregående talaren, att man alldeles icke bör förbise möjligheten att i sammanhang med förändring af boställsordningen i öfrigt jemväl se komministrarnes rätt till godo.

Det är naturligtvis synnerligen vanskligt att uppgöra ett förslag, som ställer vågen lika mellan församlingen å ena sidan och presterskapet i sin helhet å andra sidan. Ett försök i den riktningen är dock gjort af de reservanter, med hvilka jag förenat mig. Vi hafva ifrågasatt, att församlingen skulle slippa att på kyrkoherdeboställe bygga bryggghus, spanmålsbod, stall och fähus, mot det att församlingen på komministersbostället byggde sätesbyggning, visthus och hushållskällare. Det kan mot detta invändas, att det icke är säkert, att detta kommer att något så när stå jemnt mot hvart annat; och jag kan mot ett sådant påstående icke anföra annat, än att jag inom ett hertal af Sveriges landskap har i mer än 20 år sysselsatt mig med prestsyner och derigenom fått en temligen vidsträckt erfarenhet om förhållandena inom de olika orterna. Och jag har lika med de kamrater, som instämt i min motion, trott, att förhållandena verkligen skulle något så när blifva jemnade på detta sätt. I detta förslag ligger äfven en annan förmån. Genom vårt förslag skulle nemligen församlingen bygga åt båda presterna, såväl kyrkoherde som komminister, hvad som egentligen kan anses höra till hans personliga behof, då deremot presten sjelf skulle bygga och underhålla hvad som hör till sjelfva boställets skötsel. I denna bestämmelse ligger ju en väsentlig fördel, då man ser på framtiden. Man kan nemligen hoppas på möjligheten att boställena, om de också icke skola skiljas från presterskapet, dock skola allt mer och mer komma att utarrenderas för att skötas för presterskapets räkning, och det blir då synnerligen önskligt, att de hus, som höra till skötseln af bostället, icke äro föremål för församlingens byggnadsskyldighet, utan att denna inskränkes endast till hvad som tillhör presternas bostad. Att, såsom den föregående talaren antydde, försöka en lösning genom vakanssättning af pastoraten, synes mig särdeles vanskligt. Antag, att man genom vakanssättningen af ett medelstort pastorat skulle få en nettobehållning af t. ex. 3,000 kronor. Med räntan på detta kapital skulle sedan underhåll och nybyggnad bestridas. Nej, man finge för visso vakanssätta pastoratet i 10 år för att få en fond, som skulle vara tillräcklig. Således tror jag, att man alldeles kan fränse möjligheten att genom kassors bildande komma till det resultat, som ifrågasatts. Den enda utväg att hjälpa komministrarne till någon förbättring är enligt min tanke att bygga på den grund, som Kongl. Maj:t och kyrkomötet föreslagit, men modifierad så, att vågen står jemnt mellan presterskapet å ena sidan och församlingarna å den andra. Vi reservanter hafva försökt i detta fall framställa ett förslag, till hvilket jag tillåter mig att yrka bifall.

Herr Pettersson, Carl: Redan då denna fråga förevar i lagutskottet och 14 § behandlades tog jag mig friheten yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna paragraf. Jag var närvarande vid lagutskottets öfverläggningar i frågan och jag har genomgått den kongl. propositionen och dervid funnit, att ett drygt arbete är nedlagdt på den. Och jag beklagar, om det verkliga skulle gå så, som jag befarar, att man ingenting vinner dermed. Emellertid var jag icke närvarande i utskottet vid den slutliga behandlingen, så att jag icke kunnat vara i tillfälle att bifoga någon reservation. Nu förekomma här åtskilliga reservanter; en af dem är lagutskottets ärade ordförande jemte två andra ledamöter från denna kammare. Dessa herrar föreslå, att den församlingarna nu åliggande byggnadsskyldigheten (för kyrkoherdarne) skulle genom lag närmare bestämmas efter nutida förhållanden. Men de anse tillika, att det är en så stor skilnad i uppfattningen mellan kyrkomötet och dem, som inom Andra Kammaren kunna anses i främsta rummet representera de byggnadsskyldiges inom församlingarna intresse, att man icke vågar föreslå någon byggnadsskyldighet för församlingarna å tredje klassens boställen på landet.

Deremot har herr Hasselrot m. fl. framlagt ett förslag, som skulle ordna förhållandena icke endast mellan församlingarna och kyrkoherdarne, utan äfven utsträcka församlingarnas byggnadsskyldighet till komministrarnes bostäder; och det är ju också hvad Kongl. Maj:t föreslagit i sin proposition, äfvensom hvad kyrkomötet önskat. Jag skulle för min del ej heller vara obenägen dertför, och jag går alldeles in på hvad en föregående talare i frågan yttrade, nemligen herr Wennerberg. Han har framhållit saken äfven från en annan synpunkt, och jag tror, att vi måste behjerta de ord han yttrade om de klena aflönade och mången gång nödställda komministrarne, som väl kunde behöfva ifrågavarande hjälp. Han trodde tillika, att herr Hasselrots förslag hade stor utsigt för sig, ty han ansåg, att detta förslag möttes i någon mån utaf en del reservanter från Andra Kammaren, och att det sålunda skulle kunna bilda en brygga mellan Första och Andra Kammarens beslut i ämnet. Ja, om så vore, skulle jag icke vara den siste att gå med på herr Hasselrots förslag. Men jag beder herrarne observera, huru reservanterna från Andra Kammaren, herrar friherre Bonde och Kardell äfvensom herr Erickson i Bjersby, tänkt sig denna 14 §. Det står på sid. 39 i betänkanDET, längst ned: "Å andra och tredje klassernas bostadsboställen skola sätesbyggning, visthus, källare och vedbod, för så vidt de der böra enligt denna författning såsom laga hus finnas, af pastoratet byggas. Öfriga laga hus å sådana bostadsboställen byggas och samtliga hus underhållas af boställshafvaren." Hvad ligger nu i detta? Om dessa herrars reservation antages, ligger icke i de sista orden ett frö till misshälligheter mellan församling och boställsinnehafvare, ett frö till misshälligheter, som både den kongl. propositionen och herr Hasselrots förslag velat tillintetgöra, emedan begge uppställa som regel, att den, som har byggnads-, har jemväl underhållsskyldigheten? Men friherre Bonde öfverlemnar byggnadsskyldigheten åt församlingarna, underhållsskyldigheten åt boställshafvarne. Det är möjligt att, om Andra

*Förslag till
eklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Kammaren antager friherre Bondes reservation, och Första Kammaren herr Hasselrots, en sammanjemkning kan ske och förenämnda brygga således bildas; men jag håller före, att utsigtorna till ett sådant arrangemang äro mycket små.

Derför bekänner jag, att jag i sakens närvarande läge är så tvehägsen, att jag icke vågar föreslå kammaren någonting. Vid voteeringen kommer jag att rätta mig efter hvad jag under diskussionens lopp hör vara den allmänna meningen inom denna kammare. Jag anser, att herr Annerstedt har alldeles rätt i sin mening om den vida skillnaden mellan kyrkomötet och Andra Kammaren, och jag betviflar, att vi kunna tillfredställa sistnämnda kammares önsknningar i denna sak; men ingenting vore mig kärare, än om dessa förhållanden ordnades på det sätt, att, äfven om kyrkoherdarne måste underkasta sig en del uppoffringar, någon hjälp lemnades af församlingarna till uppförande af bostadshus åt komministrarne, hvilka i allmänhet äro mycket svagt aflönade.

Herr Forssell: Alldeles lika med den siste talaren anser äfven jag, att här är fråga om att göra ett försök. Att det försök, Kongl. Maj:t har velat göra och som har kyrkomötets fulla gillande, numera icke har någon utsigt till framgång inom Riksdagen, det har ordföranden i lagutskottet intygat, efter den erfarenhet han vunnit om meningarna hos utskottets ledamöter af Andra Kammaren, och den erfarenhet vi hafva om ärendets föregående behandling i Andra Kammaren bekräftar äfven denna hans uppfattning. Om herr Annerstedts egen reservation ville jag säga ungefär detsamma. Jag föreställer mig, att när till Andra Kammaren skulle framställas ett förslag att ordna de ecklesiastiska boställsförhållandena med i möjligaste mån bibehållande af status quo, men likväl med sådan ändring, att församlingens skyldighet i fråga om bostadens och husens beskaffenhet skulle ökas samt församlingen åtaga sig att underhålla vissa hus ensam, hvilka den förut underhållet gemensamt med presten, så torde ett sådant förslag icke antagas af Andra Kammaren mera än det kongl. förslaget. Andra Kammarens representanter lära knappast i de återstående bestämmelserna inom författningen se tillräckliga fördelar i ersättning för hvad de i hvarje fall skulle betrakta såsom en stor uppoffring. Men dertill kommer, att med den ärade reservantens förslag öfvergifver man alldeles frågan om komministrarne ställning; och det kan icke nekas, att denna fråga är både i sig sjelf mycket vigtig och att hon erhållit en mycket stor betydelse genom kyrkomötets beslut. Att nu lemna komministrarne alldeles åt sitt öde, utan att göra ett försök att åt dem förvärfa något bättre ställning, synes mig icke rätt klokt.

Öfvergår jag nu till herr Hasselrots reservation, synes den mig innehålla ett ganska lyckligt förslag till lösning. Jag erinrar derom, att för närvarande skola af de 13 hus, som äro laga, 7 byggas och underhållas af kyrkoherden, och 6 byggas af församlingen, men underhållas gemensamt af prest och församling. Dessa 6 hus äro sätesbyggning, brygghus, visthus, spanmålsbod, fåhus och stall. Enligt

komiténs och kammarkollegii förslag skulle församlingarna blifva befriade från byggnads- och underhållsskyldigheten å fähus och stall mot att de i stället åtog sig att bygga och underhålla 5 andra mindre betydande hus, och *dertill* skulle de åtaga sig att bygga och underhålla äfven komministerns hus, som de förut hvarken byggt eller underhållit. Det är *detta* förslag, som numera icke har någon utsigt till framgång.

Deremot säger herr Hasselrot: låt församlingen öfverlemna åt kyrkoherdarne att bygga och underhålla ej blott fähus och stall, utan äfven bryggghus och vedbed, så att församlingen hädanefter kommer att åt kyrkoherden underhålla blott sätesbyggning, visthus och hus-hållskällare, men i stället öfvertager till byggnad och underhåll komministrarnes sätesbyggnad. Skulle icke detta byte kunna anses vara för församlingen tillräckligt förmånligt, för att dess representanter skulle kunna derpå ingå? Hvad man dermed vunnit, det vore *dels* att byggnad och underhåll samlades på en hand, och det nuvarande sambruket med husen upphörde, *dels* att kyrkoherdarne såväl som komministrarne finge bygga och underhålla ensamme alla de byggnader, som hörde till jordbruket, och dertill några få af dem, som hörde till bostaden, hvaremot församlingarna finge bygga och underhålla de viktigaste hus, som hörde till bostaden, och att komministrarne finge en förmån, som de förut ej åtnjutit och hvaraf de äro i större behof än någon annan. Huruvida, som sagdt, denna förändring, detta byte vore billigt, derom kan man ju hafva olika meningar. Säkert är, att den egentliga kärnpunkten är jemkningen mellan kyrkoherdarne och komministrarne. Enligt min åsigt skulle, om man tänker sig presterskapet, kyrkoherdarne och komministrarne, å ena sidan, och församlingarna å den andra, det kunna med skäl sägas, att genom herr Hasselrots förslag fördelar och olägenheter blefve ungefär temligen lika fördelade som förut. Men klart är, att genom hans förslag kommer en ganska betydlig löneroglering att ega rum, då fördelar, som förut tillkommit kyrkoherdarne, nu bli dem fråntagna och i stället en fördel tillagd komministrarne. Men det synes mig som om Riksdagens kamrar, om de nu nöja sig med ett sådant förslag, kunna med tillförsigt lemna åt kyrkomötet — kyrkans representanter — att afgöra, huruvida denna delning af det goda mellan kyrkoherdarne och komministrarne är billig och rättvis. Förkastar kyrkomötet en sådan anordning — kyrkomötet, i hvilket sitta representanter för lekmän och för kyrkan och der kyrkans främste representanter äro biskoparne, som böra fästa afseende på så väl komministrarne som kyrkoherdarne — så kan ingen hjälpa, att förhållandena återgå till sitt förra skick. Jag kan derfor icke se någon stor betänklighet vid att antaga herr Hasselrots förslag för att dermed göra ett försök ännu en gång att ernå en rimlig lösning på grundvalen af de nuvarande förhållandena. Skulle detta förslag bli antaget af Första Kammaren, tror jag icke, att det skulle möta oöfvervinneliga svårigheter att sammanjemka de olika meningarna, som inom ramen af ett sådant förslag kunna uppstå i de båda kamrarne; och derfor yrkar jag bifall till herr Hasselrots förslag.

*Förslag till
ecclesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Herr statsrådet Gilljam: Då jag möjligen är tvungen att om några ögonblick gå in i Andra Kammaren, begagnar jag tillfället att nu i största korthet angifva min ställning i denna fråga. Från denna plats kan jag ej förorda något annat af de föreliggande förslagen än det af Kongl. Maj:t framlagda. Jag inser klart omöjligheten att under nuvarande förhållanden få det igenom, men jag vill ej på något vis för framtiden binda Kongl. Maj:t vid någon af de ifrågakvarande reservationerna. Herr Annerstedts reservation har den stora förtjensten, att den bjuder på något, som borde kunna vara lätt genomförbart, då det blott afser att med bibehållande af nuvarande skyldigheter å ömse sidor göra sig till godo de mångfaldiga förbättringar, som genom det, jag kan väl säga, oerhörda arbete, hvilket blifvit nedlagdt på det framlagda förslaget, kunna stå att vinna. Men denna reservation har i följd af det uppställda syftet ett stort fel, och det är att den lemnar komministrarne utan hjälp, och derigenom har Kongl. Maj:ts förslag förlorat en mycket väsentlig del af sitt värde. Hvad åter angår herr Hasselrots och medreservanterns förslag, har det visserligen i det fallet ett gifvet företräde, enär det tagit komministrarne med. Men har verkligen vägen blifvit väl och jemnt stäld? Det är mycket svårt att bestämma förhållandet mellan kyrkoherdarnes och församlingarnas nuvarande skyldigheter, men det förekommer dock i kammarkollegii uttalande ett uttalande, att kyrkoherdarnes nuvarande skyldighet i förhållande till församlingarna skulle ungefär vara detsamma som $\frac{1}{3}$ till $\frac{2}{3}$. Herr Hasselrots reservation vill nu i väsentlig mån minska församlingarnas skyldighet i afseende på kyrkoherdarnes hus och lägger visserligen till åt komministrarne tre byggnader; men hvem är det då, som får bygga upp dessa åt komministrarne, om icke just kyrkoherdarne? Jag är rädd för, att det är en så ofördelaktig lösning af frågan, hvad kyrkoherdarne beträffar, att stora betänkligheter måste förefinnas att för kyrkomötet framlägga ett förslag af denna beskaffenhet, då detta skulle bringas i den svåra belägenhet, att det blott har att välja mellan att antingen lägga på kyrkoherdarne en för mycket ökad börda eller också lemna komministrarne i samma belägenhet som nu.

På grund häraf är jag icke i tillfälle att förorda bifall till någon af reservationerna och har icke heller något eget yrkande att framställa.

Herr Larsson, Liss Olof: Lagutskottets ärade ordförande förklarade i början af sitt yttrande, att han hade kommit till den bestämdaste öfvertygelse inom lagutskottet, att det icke vore möjligt att vinna bifall till Kongl. Maj:ts proposition vare sig inom utskottet eller ännu mindre inom Andra Kammaren. I det fallet fick jag alldeles samma uppfattning som han, men fick också den bestämdaste öfvertygelse — och det förvånar mig, att icke äfven han kom till samma uppfattning — att det vore nästan lika omöjligt att komma någon väg med det förslag, som han sedan framstälde i sin reservation. Behandlingen inom utskottet af detta ärende har varit något märkvärdig, och det synes väl också af betänkanudet. Det har icke varit

ordförandens fel, utan utskottets. Man höll länge på att provisoriskt behandla förslaget, det var före påsk; jag var icke med vid denna behandling, men det utsågs några af ledamöterna, som skulle försöka att sätta i hop något på grund af denna provisoriska behandling. När man sedan efter påsk skulle börja med den definitiva behandlingen af det föreliggande lagförslaget och man var ense om att börja med 14 §, diskuterades denna länge och väl, men så föll denna paragraf, då icke någon majoritet kunde enas om en lydelse på densamma, utan man voterade kontraposition på det ena förslaget efter det andra, och till slut blef resultatet ett rent afslag. Jag hade under diskussionen understött det af herr Hasselrot framställda förslaget, då jag trodde, att man möjligen skulle kunna sammanjemka sig om lydelsen af 14 §, och det syntes som om herrar Bonde och Kardell samt O. Erickson, som förenade sig om denna reservation, skulle stå herr Hasselrot nära, dock med den skilnaden, att, under det herr Hasselrot vill, att församlingen skall både bygga och underhålla de hus på de båda boställena, som der ifrågasatts, vill herr Bonde, att församlingen skall bygga men presten underhålla dem. För min del tyckte jag och de öfrige reservanterna i samma riktning, att det skulle föranleda ytterligare trassel, om församlingen endast skulle nybygga och presten underhålla. Derfor försökte vi att komma med ett sådant förmedlingsförslag, der församlingen skulle åtaga sig både byggnads- och underhållsskyldigheten. Jag trodde då, att vi sedan skulle behandla de öfriga paragraferna för att få något sammanhängande helt, men sedan 14 § på detta sätt afslagits, afslogs hela förslaget i klump utan vidare föredragning, och så stod man der med ett afslag på 14 §, och de andra allesammans också fallna. Derefter började de olika reservationerna, som sedan kommit att åtfölja utskottets betänkande. För min del vidhåller jag den åsigt, jag uttalat i min reservation, och vill biträda förslaget om 14 §:ns lydelse, på sätt herr Hasselrot m. fl. föreslagit. Men jag tror också, att om kammaren skulle bifalla detta förslag, återstår väl icke annat för kammaren än att återremittera alla de öfriga paragraferna till utskottet, ty att kammaren på rak arm skulle kunna gå igenom detta söndertrasslade förslag, der den ena reservationen svär mot den andra, och man plockar en bit här och en bit der, och icke ens den, som sitter i utskottet, kan få något sammanhang i det hela, föreställer jag mig vara nästan omöjligt. Icke heller lär det gagna till något, ty om Andra Kammaren sedan tager en helt annan lydelse af 14 §, står man der, och det blir ej något i alla händelser. Ett uttalande i denna kammare om 14 § blir blott ett uttalande för ett kommande arbete på denna boställsordning, då det väl lär vara omöjligt att tänka sig, att lagutskottet skulle under den tid, som återstår af riksdagen, kunna grundligt gå igenom de öfriga paragraferna och söka sammanjemka de olika meningarna kamrarna emellan. Det skulle vara ett fåfängt arbete och ett arbete, som sannolikt icke skulle kunna lyckas under den korta tid, som nu återstår.

Det har talats — och det synes, att jag också delar denna tanke — om komministrarne, som jag verkligen tycker att det är synd om,

*Förslag till
ecclesiastik-
boställs-
ordning.
(Forts.)*

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

på det sätt som nu af utskottets ordförande blifvit föreslaget. Dessa skulle helt och hållet bli lagda å sido. Men jag har icke blott tänkt på dem i det fallet, utan jag tänker också på, att det kan vara synd om en del församlingar, som icke blott få bygga åt sina kyrkoherdar mer än hvad allmän lag föreskrifver, utan också måste, i strid med gällande allmän lag, bygga äfven åt komministrarne på grund af ett gammalt papper, som kallas kommissionsbeslut eller församlingsutgift, för några hundra år sedan. Jag har icke kunnat förbise, att det kan vara lika synd om dessa församlingar, som icke få lyda under den allmänna lagen, utan skola lyda under något annat, som icke kan kallas lag. Men vi hafva icke kommit till denna paragraf ännu. För närvarande har jag icke något annat yrkande att göra än bifall till 14 § med den lydelse, som af herr Hasselrot i hans reservation är föreslagen.

Herr Ölander: Jag håller fullkomligt med den talare, som sade beträffande de löneförmåner, som för närvarande tillkomma komministrarne, att det verkligen är ovärdigt att lemna dem så små och med så många svårigheter förenade förmåner, och jag skulle gerna för min del vara med om att antaga den reservation, som af herr Hasselrot m. fl. fogats vid detta betänkande, om jag nemligen ansåge, att det kunde leda till något mål. Enligt min åsigt skulle emellertid antagandet deraf vara fullkomligt ändamålslost. Kyrkomötet har sagt sitt ord, det har sagt det så kategoriskt som ett *conditio sine qua non*, det enda vilkor på grund af hvilket det vill antaga den lag, som är framlagd, och det har förklarat sig icke vilja gå ett steg längre. Detta vilkor innebär, att kyrkoherdarne utöfver sin nuvarande byggnadsskyldighet endast kännas skyldiga bygga stall och fåhus, då församlingarna skulle i vederlag härför bygga sina öfriga skyldighetshus äfven på komministersboställena. Detta är ju ett ganska stort tillmötesgående till fördel för komministrarne, gjordt af en del af presterskapet, som dertill icke hade någon skyldighet. Men skali man nu antaga hvad herr Hasselrot och de öfriga, hvilka deltagit i hans reservation, föreslagit, komma vi mycket långt utöfver det erbjudande, som kyrkomötet eller rättare kyrkoherdarne gjort, och jag tror knappt, att kyrkomötet skulle komma att gå in derpå. Jag har visserligen i dag hört och med glädje hört en kyrkoherde sjelf säga, att han skulle icke hafva något emot att biträda herr Hasselrots reservation och således afstå från en del af de rättigheter, som i berörda afseende tillkomma kyrkoherdarne. Men denna glädje försvinner, då jag vet, att denne kyrkoherde är anstald i ett pastorat, der på grund af gammal konvention pastoratet bygger alla husen och äfven i framtiden antagligen kommer att så göra. På hans yttrande vågar jag därför icke bygga någon förhoppning, att kyrkomötet skall så litet tillgodose sina kyrkoherdar, att det skulle gå in på en ytterligare uppoffring från deras sida till förmån för komministrarne. Det vore mycket vackert, men man kan icke begära det. Dessutom tror jag, att, om också Första Kammaren antager herr Hasselrots förslag, den förhoppning, som man här uttalat att kunna sammanjemka detta för-

slag med Andra Kammarens beslut, icke kommer att uppfyllas. Om herrarne se på de reservationer, som från Andra Kammaren äro afgifna, gå de hufvudsakligen ut på, att allt underhåll af boställshusen skall åligga presterskapet, och församlingen helt och hållet befrias från denna skyldighet.

Jag tror att detta är något för Andra Kammaren så eftersträfvansvärdt, att den aldrig kommer att frångå yrkandet härpå, och det har till och med åberopats såsom skäl härför den redan i nu gällande lag befintliga bestämmelsen, att prester skola underhålla husen "så att de ej genom vanvård förfalla". Att detta stadgande likväl långt ifrån tolkas såsom föreskrift om underhållsskyldighet i egentlig mening, känna vi jurister bäst. Den som är byggnadsskyldig bör emellertid också vara underhållsskyldig, ty att från hvarandra skilja byggnads- och underhållsskyldigheten kan ingalunda vara lämpligt. Det sades, att äfven om den 14 § ej erhåller en sådan lydelse, att den kommer i någon mån komministrarne till godo, utan Första Kammaren, med vidhållande af den nu gällande byggnadsskyldigheten, antoge det föreliggande förslaget i öfrigt, skulle detta ändock möta motstånd från Andra Kammaren, emedan den föreslagna lagen innehåller åtskilliga nya bestämmelser, som i alla fall öka församlingarnas byggnadsskyldighet särskildt i fråga om bostädernes beskaffenhet och det antal rum, som de skola innehålla; men jag ber att få erinra om att i praktiken kommer det för närvarande aldrig i fråga, att en synerätt tilldömer eller ådömer en prest så små byggnader eller med så litet antal rum, som i nu gällande lag finnes stadgadt. Man rättar sig i vanliga fall efter ortens sed, och det är icke exempel på att husen numera byggas af den beskaffenhet, att de öfverensstämma med hvad lagen bjuder. Jag tror tvärtom att det förslag, som Kongl. Maj:t framlagt, i detta afseende något så när öfverensstämmer med hvad som i praktiken brukas.

Då jag sålunda ej har den ringaste förhoppning om att man på något sätt skall kunna sammanjemka de olika åsigterna med hvarandra, finnes det ej för närvarande något annat sätt att lösa frågan än att, om man verkligen vill tillgodogöra sig alla de goda och tidsenliga stadganden, som den nu föreslagna boställsordningen innehåller, uppgifva den fördel, som derigenom är afsedd åt komministrarne, och låta lagen hvila på den gamla grunden. Det vore i alla fall en mycket stor fördel för oss domare att få döma efter bestämda och tydliga föreskrifter i stället för de nu gällande bestämmelserna, som äro så sväfvande, att man i sina domar måste rätta sig efter sedvänja och hvad som på hvarje ort är vanligt, utan afseende på, om det öfverensstämmer med gällande lag. Af dessa skäl har jag förenat mig med utskottets ordförande uti hans reservation, till hvilken jag alltså anholder att få yrka bifall.

Herr Billing: Till en början ber jag att få erinra om det — jag tvekar ej att säga — rent orimliga uti Riksdagens närvarande arbets-sätt, eller att man under några få dagar skall sätta sig in och besluta i en massa stora och små ärenden. Jag tror att det icke blott är min

Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

egen, utan mångas mening jag uttalar, när jag säger att det *kan* och *bör* ej få fortfara på detta sätt, och jag skall, om jag då lever, hos nästa Riksdags konstitutionsutskott anhålla om utfinnande af någon utväg att råda bot mot något, som är värre än ett missförhållande.

Nu får jag säga, att i denna fråga skulle jag helst hafva undvikit att begära ordet, men jag antager att man med skäl anser sig kunna förvänta att jag uttalar ett ord i denna sak, dels på grund af min embetsställning och dels därför att jag är den ende ledamot af Riksdagen, som är sjelfskrifven medlem af kyrkomötet, och jag der, om jag lever, kommer att möjligen yttra mig i denna fråga. Hvarför jag helst skulle vilja undvika att yttra mig i dag är, att jag icke ansett mig hafva kunnat tillräckligt väga de vid utskottets betänkande fogade reservationer. När jag läste dem hastigt igenom, föll mig i tankarne det gamla latinska ordstäfvet "omnia ruunt in pejus", d. v. s. det blir allt sämre och sämre. Herr Annerstedts reservation är afgjordt sämre än Kongl. Maj:ts förslag, herr Hasselrots reservation sämre än herr Annerstedts, herr Liss Olof Larssons reservation sämre än herr Hasselrots o. s. v., undan för undan. Hvad skall jag nu i en sådan situation säga? Jo, jag skall icke inlåta mig i någon detaljkritik öfver någon af reservationerna, men kan icke underlåta att nu säga ett ord för att slippa att säga det längre fram, när 67 § föredrages. — Herr Liss Olof Larsson har i sin reservation dristat sig att säga — hvad han nu också i sitt förra yttrande upprepat — att den ordning om byggnadsskyldigheten, som förekommer i en stor del församlingar inom Vesterås stift, skulle vara i strid mot gällande lag. Det förekommer mig vara något djerft att säga detta och till stöd därför åberopa hvad som passerat i den församling han tillhör, då dock högsta domstolen fält utslag i ifrågavarande ärende och sagt, att lagen säger just det, som herr Larsson säger vara i strid mot gällande lag. Vill han icke åter genomläsa högsta domstolens utslag, kan han för bekvämlighets skull slå upp gamla presteståndets privilegier och läsa 4 § i härom gällande punkt. Jag hoppas, att jag icke skall behöfva uppträda vid 67 §:ens föredragning.

Hvad reservationerna i öfrigt beträffar, vill jag blott säga, att så mycket är för mig alldeles klart, att om jag lever till ett blifvande kyrkomöte, kommer jag att på det bestämdaste sätta mig emot alla de reservationer, som ligga nedanför herrar Annerstedts och Hasselrots, ty de synas mig innebära en så hög grad af obillighet, att jag är viss om, att ett kyrkomöte aldrig kan gå in på någon af dem. Hvad beträffar herr Hasselrots reservation, synes den mig vara af beskaffenhet att vara värd ett allvarligt begrundande. Och då jag nu icke vågar säga, att jag kan tillstyrka densamma, så beror det hufvudsakligen på två skäl. Först det, att han i sin reservation alldeles utlemnat paragrafens senare moment, det som rör byggnads- och underhållsskyldigheten i stad. Ingen anledning har funnits att rörande denna skyldighet göra någon förändring. Det andra skälet är, att jag omöjligen — särskildt då jag icke haft längre tid till pröfning af saken — kan väga, om den afvägning, som herr Hasselrot gjort, är billig eller icke. Det kan ju hända att den är billig. Då tager den sig nog fram. Allra

minst kan jag förorda densamma på den grund, att öfriga reservationer skulle gifva förhoppning om, att densamma skulle kunna till sig samla båda kamrarnes bifall, ty mellan den och reservationerna från Andra Kammarens ledamöter är icke en ringa, utan en väsentlig skilnad.

Under sådana förhållanden blir frågan för mig: skall jag nu yrka bifall till utskottets förslag, i tanke att det kongl. förslaget skall kunna komma upp ännu en gång? Lika litet som öfriga talare har jag förhoppning om, att det kongl. förslaget inom en nära liggande framtid skall kunna vinna framgång. Erfarenheten från föregående Riksdagars, t. ex. 1889 års Riksdags, behandling af detta ärende och äfven förhandlingarna i lagutskottet vid innevarande riksdag hafva betagit mig hoppet om framgång åt det kongl. förslaget. Då återstår herr Annerstedts reservation. Och jag erkänner, att jag icke gerna yrkar bifall till densamma. Ty ett bifall till nämnda reservation innebär så att säga att "kasta yxan i sjön" och säga: "här är intet hopp om att komma någon väg i denna ganska allvarliga och viktiga fråga". Herr Annerstedts reservation innebär nemligen ett fastslående af sjelfva hufvudsaken i denna fråga sådan den nu är. Dermed vinnas naturligtvis intet, men gent emot detta står den stora vinsten att få klarhet i åtskilliga former och lagar o. s. v. Denna fördel är icke liten, och, när jag därför öfverväger den, och jag icke har någon förhoppning om framgång åt det kongl. förslaget för den närmaste framtiden, så anser jag, att jag i frågans närvarande skick bör yrka bifall till herr Annerstedts reservation.

Herr Hasselrot: Det är icke på grund af förbiseende, som min reservation ej nämner något särskildt om stad. Jag tror att en fördel ligger derutinnan, att bestämmelserna för stad blifva lika dem för landet. Med anledning af hvad som yttrades från statsrådsbänken ber jag att få påpeka, att det icke är och har icke varit ifrågasatt, att ett bifall till min reservation skulle inverka på nuvarande kyrkoherdars rätt. Så länge de sitta i sitt embete, sitta de med de rättigheter, de nu ega, och den fördel, som skulle tillkomma komministrarne, skulle endast medföra minskning i rättigheter för blifvande kyrkoherdar. Jag tror således, att man, utan synnerligt afseende på kommande kyrkoherdars rätt, kan vidtaga den af mig ifrågasatta anordningen. Det är nog så, som den siste talaren sade, att om man antager den af lagutskottets ordförande framlagda reservationen, står man på samma ståndpunkt som nu för en öofverskådligt lång framtid. Dermed har man "kastat yxan i sjön" och omöjliggjort det försök, som nu kan göras, att skaffa komministrarne någon hjälp. Jag kan icke tro, att vinsten af att få förevarande förhållanden ordnade genom förordning i år är så stor, att man bör omöjliggöra ett sådant försök. Beträffande nämnda försök och möjligheten af en sammanjemkning, ber jag att få uttala min bestämda öfvertygelse derom, att en sådan sammanjemkning icke kan och bör göras sålunda, att underhållsskyldigheten skiljes från byggnadsskyldigheten. Detta är för mig en sådan hufvudprincip i denna fråga, att jag icke kan släppa den. Af många skäl är det äfventyrligt att låta en bygga och en annan underhålla. Den, som underhåller, har

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

*Förslag till
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

då icke minsta anledning att göra det väl och omsorgsfullt. Tvärtom, ju förr huset blir dåligt, dess förr kastas byggnadsskyldigheten på den andra. Således är för mig och, såsom jag hoppas, äfven för öfriga denna kammares ledamöter i lagutskottet ett vilkor för en sammanjemkning, att byggnads- och underhållsskyldigheten äro förenade. Och förhållandet är icke så, att alla Andra Kammarens ledamöter äro emot denna princip. En ledamot från nämnda kammare, herr Bruzelius, har instämt deri, och af de ledamöter, som icke afgifvit några reservationer, finnas, efter hvad jag vill erinra mig, några, som icke hafva något emot att underhållsskyldigheten fortfarande bibehålles vid byggnadsskyldigheten.

Beträffande herr Liss Olof Larssons yttrande, att derest kammaren skulle antaga ett bestämdt beslut i fråga om 14 §, nödvändigt skulle vara att återförvisa öfriga paragrafer, ber jag att få uttala en annan mening. Utskottet har, beträffande öfriga paragrafer utom § 14, i allmänhet varit med om att godkänna Kongl. Maj:ts förslag i hufvudsak, och i de detaljer, rörande hvilka utskottet ifrågasatt någon ändring, är flertalet af reservanterna, äfven om de hysa olika meningar beträffande 14 §, fullkomligt ense. Jag tror därför, att, derest bifall beslutas till vare sig herr Annerstedts eller min reservation, kammaren mycket väl kan gå att, utan återremiss, fatta beslut beträffande öfriga paragrafer i förordningen.

Herr Annerstedt: Till alla de olika skiftningar, hvilka framträdt under denna frågas behandling, vill jag gifva anledning till ännu en. Oaktadt den af mig framställda reservationen här vunnit understöd af två talare, och jag således borde hafva all anledning att hålla på det af mig framställda förslaget, vill jag dock för min del återkalla det af mig först gjorda yrkande och förändra detta så, att jag instämmer i herr Hasselrots förslag, dock med den modifikation, att detsamma skulle afse endast andra och tredje klassens boställen på *landet*, och att der-till skulle fogas ett andra moment af samma lydelse som det i Kongl. Maj:ts proposition befintliga, eller: "Å bostadsboställena af andra och tredje klasserna i stad byggas och underhållas alla laga hus af pastoratet". Då jag så förändrar mitt yrkande, gör jag det hufvudsakligen på den grund, att, då åtskilliga ledamöter i denna kammare anse, att ett försök bör göras, huruvida icke en reform i den rigtning, herr Hasselrot tänkt sig, vore möjlig, jag anser mig böra vara med om att ett dylikt försök göres, ehuru jag på grund af den diskussion, som förts i lagutskottet, är fullt öfvertygad om, att pluraliteten af Andra Kammarens ledamöter icke skall finna det af herr Hasselrot ifrågasatta bytet tillräckligt fördelaktigt enligt den uppfattning som är rådande i Andra Kammaren, och att således en sammanjemkning emellan de olika beslut, hvaruti kamrarna antagligen komma att stanna, icke kan komma till stånd, med mindre Första Kammaren uppgifver den fordran, som herr Hasselrot enligt min mening med fullt skäl har betonat, och hvarpå, så som jag fattade, äfven herr Forssell lade vikt, nemligen att underhålls- och byggnadsskyldigheten icke böra från hvarandra skiljas, så att byggnadsskyldigheten skulle fortfarande åligga församlingen,

men underhållsskyldigheten kastas på boställsinnehafvaren — ett upp-
 gifvande, hvilket enligt min uppfattning icke bör från Första Kammarens
 sida ega rum. Jag anser denna fordran i fråga om underhållsskyldig-
 heten vara så mycket nödvändigare för Första Kammarerna att uppe-
 hålla, som jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att under diskussionen
 i utskottet de, som ville öfverflytta all underhållsskyldighet på boställs-
 innehafvaren, voro ense om, att sådana reparationsarbeten som t. ex.
 påläggning af nytt tak och brädfodring af hela huset, hvilka arbeten
 hittills vid syner betraktats såsom nybyggnadsarbeten, borde räknas
 till underhållsarbeten. Med fasthållande af denna uppfattning, hvilken,
 efter hvad jag trott mig finna, delas af flertalet af denna kammars
 ledamöter, förefaller mig, att det icke kan skada att göra det före-
 slagna försöket. På detta sätt skall man tydligt kunna finna, huru-
 vida en sammanjemkning mellan kamrarnes uppfattningar i frågan
 under den närmaste framtiden är möjlig eller icke på den sistangifna
 grunden. Visar sig en sådan sammanjemkning vara omöjlig, föreställer
 jag mig, att något annat ej återstår än att arbeta på en bestämmelse
 i den riktning, som jag först förordade.

Jag hade tänkt göra några erinringar vid herr Liss Olof Larssons
 yttrande, men detta är icke vidare behöfligt, sedan herr Hasselrot haft
 ordet. Lika med honom kan jag vitsorda, att vid ärendets provisoriska
 behandling i lagutskottet utskottet noga genomgick hvarje paragraf.
 Och det förefaller mig, att något hinder för kammarerna icke torde
 möta att, sedan kammarerna antagit 14 § med den lydelse, kammarerna
 anser vara den rätta, sedermera i öfverensstämmelse dermed antaga
 öfriga paragrafer i lagförslaget. I de särskilda reservationerna är till-
 räckligt tydligt angifvet, hvilka ändringar i det kongl. förslaget äro
 nödiga, allt efter som den ena eller andra lydelsen af 14 § antages.
 Jag tillåter mig upprepa, att mitt nya yrkande blifver, att kammarerna
 ville besluta, att § 14 i den ecklesiastiska boställsordningen skulle hafva
 följande lydelse:

“1. Å andra och tredje klassens bostadsboställen skola sätes-
 byggning, visthus och hushållskällare af pastoratet byggas och under-
 hållas. Öfriga laga hus å sådana bostadsboställen byggas och under-
 hållas af boställshafvaren.

2. Å bostadsboställen af andra och tredje klasserna i stad byggas
 och underhållas alla laga hus af pastoratet“.

Herr Billing: Under den förutsättning, att ett bifall till herr
 Hasselrots förslag med den af herr Annerstedt nu gjorda förändring
 icke i detta ögonblick i grunden innebär något annat än ännu ett
 försök att sammanjemka meningarna inom båda kamrarna, vidare
 under förutsättning deraf, att vid nämnda sammanjemkning fråga icke
 förekommer att skilja byggnads- och underhållsskyldigheten och på
 församlingen lägga endast den förra, och — jag tillägger för min del
 — under förutsättning, att sammanjemkningen ej heller kommer att
 innehålla någon förändring af 67 § 2 mom., kan äfven jag för min
 del afstå från mitt yrkande och yrka bifall till herr Annerstedts sist
 formulerade yrkande.

*Förslag till
eklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Herr Wennerberg: Jag instämmer helt och hållet deri, att Kongl. Maj:ts förslag onekligen är det bästa. Men, då detta förslag först framkom i samma form och samma skick som nu, då hade vi ännu icke haft den erfarenhet såväl från Riksdagen som från kyrkomötet, som vi nu hafva. Det är en erkänd sats, att då man icke kan få det bästa, bör man försöka att åtminstone få ett bättre än det närvarande. Det är detta som gör, att jag med någon envishet och numera med en bestämd förhoppning emotser, att kammaren skall gifva sitt bifall till det af herr Hasselrot och åtskilliga andra reservanter från denna kammare framställda förslaget. Jag erkänner öppet, att jag icke tror, att detta kommer att få ett önskad slut. Jag tror, att här kommer från samma personer, som hafva bildat slutklämnen i utskottets förslag, ett bestämdt *nej*. Men, mine herrar, *ett* ting är vunnet — jag gläder mig på förhand derät — och det är, att ett sådant jemkningsförsök har skett från *Första* Kammaren till den *Andra*. Detta är allaredan på väg att blifva, hvad jag hoppas att det inom en stund är — ett *faktum*. Och *det kan icke* helt och hållet lemnas å sido vid kommande underhandlingar, då fråga blir om den ecklesiastika boställsordningen, må vara inför Riksdagen eller kyrkomötet. Att just de personer, som hafva en ganska starkt afvikande mening från det förslag, som herr Hasselrot framställt — såväl utskottets ordförande som nu den siste talaren och sjelfskrifne kyrkomötesledamoten — dock hafva gifvit med sig för att göra ett försök, hedrande för denna kammare — detta är eller rättare, såsom sagdt, jag hoppas att det inom en stund är ett betydelsefullt faktum, och det kommer aldrig någonsin att utplånas, så länge frågan kvarstår om att rätta det oesterrättlighets-tillstånd, som för närvarande eger rum i afseende å afföningen åt boställshafvare af tredje klassen. Jag yrkar fortfarande bifall till herr Hasselrots förslag.

Herr Hasselrot: Jag skall be att, med frånträdande af mitt förslag, få instämma i herr Annerstedts.

Herr Ölander: Ehuruval herr Annerstedt har afstått från fullföljande af yrkandet om bifall till sin reservation, måste jag vidhålla densamma. Det fins härför ett skäl till, som jag icke kom att anföra, då jag sist hade ordet, men som jag nu skall bedja att få tillägga. Detta är, att, om redan Kongl. Maj:ts förslag verkar ojemnt, detta ännu mer kommer att blifva förhållandet med det af herr Hasselrot framlagda förslaget. Vi tänka oss, att ett pastorat icke har någon komminister, hvilken ofantlig och helt och hållet obehörig lättnad i byggnadsskyldigheten får då icke denna församling framför andra. Huru verkar förslaget deremot icke i församlingar, der det finnes 3, 4 å 5 komministrar? Det blir en stor ojemnhet och, man kan gerna säga, en orättvisa. Jag kan därför icke frångå mitt yrkande om bifall till herr Annerstedts förslag. Den förhoppning, herr Wennerberg uttalade, att man möjligen skulle vinna något till komministrarens fördel genom att antaga herr Hasselrots förslag, kan jag icke dela, men deremot vill jag hoppas, att vi skola vinna de fördelar, som i öfrigt i Kongl. Maj:ts

förslag innehållas, och dem är jag mera angelägen att erhålla än att bygga på förhoppningar, på hvilkas förverkligande jag icke kan tro.

Herr Forssell: Jag anhåller endast att få förena mig i herr Annerstedts sista förslag.

Herr Lundin: Då jag antecknat mig såsom reservant, ber jag att få säga några ord i föreliggande fråga. Kammaren har nog kännedom om de många skiftande åsikter, som gjort sig gällande inom utskottet. Jag har biträdt ordförandens mening på den grund, att jag tror och hoppas, att samvetets kraf hädanefter som hittills skola göra sig gällande. Församlingarna hafva hittills biträdt sina komministrar med byggande och äfven med underhåll. Då jag biträdt reservationen, har det icke skett därför, att jag velat göra något försök, ty jag anser det icke rätt att beröfva den ene inkomster och lägga dem till den andra, och att göra byggnadsskyldigheten sådan, att den skulle väga jemnt mellan församlingarna och presterskapet, det tror jag vara omöjligt. Jag har förenat mig med utskottets ordförande därför, att jag trodde, att man genom hans förslag skulle vinna den lyckligaste möjliga lösning af frågan, och jag ber att nu få instämma i det ändringsförslag, han framställt.

Herr Wennerberg: Jag vill blott säga, att jag lemnar det första förslaget af mig och herr Hasselrot och instämmer i det senare af honom gjorda med herr Annerstedts tillägg.

Herr Larsson, Liss Olof: Då jag förra gången hade ordet, yrkade jag bifall till herr Hasselrots reservation oförändrad, men jag ber nu att, äfven jag, få återtaga detta yrkande och förena mig i hans reservation med den förändring, som af lagutskottets ordförande blifvit föreslagen.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande paragraf, beträffande hvilken ingen af kammarens ledamöter biträdt utskottets hemställan, som innefattade afstyrkande af det kongl. förslaget antagande, yrkats: 1:o af herr *Annerstedt*, att paragrafen skulle godkännas med följande förändrade lydelse:

“1. Å andra och tredje klassens bostadsboställen på landet skola sätesbyggning, visthus och hushållskällare af pastoratet byggas och underhållas. Öfriga laga hus å sådana bostadsboställen byggas och underhållas af boställshafvaren.

2. Å bostadsboställen af andra och tredje klasserna i stad byggas och underhållas alla laga hus af pastoratet“;
och 2:o af herr *Ölander*, att kammaren skulle godkänna det förslag till lydelse af den nu föredragna paragrafen, som innefattades i den af honom m. fl. vid förevarande utlåtande afgifna reservation.

Sedermera gjordes proposition först på bifall till utskottets hemställan, så vidt den afsåge paragrafen i fråga, samt vidare propositioner

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

i enlighet med nyssnämnda två yrkanden; och förklarades propositionen på antagande af herr Annerstedts förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

I och II kap.

Godkändes.

III kap.

Öfverskriften och 13 §.

Godkändes.

15—21 §§.

Godkändes.

IV och V kap.

Godkändes.

VI kap.

Öfverskriften.

Godkändes.

26 §.

Herr Annerstedt: Jag får värdsamt yrka, att 26 § måtte erhålla sådan lydelse, att endast 1 mom. i Kongl. Maj:ts förslag af kammaren antages, då 26 § skulle komma att lyda sålunda:

“Boställshafvare skall väl häfda samt i god växtkraft hålla boställes åker och äng, nödiga diken, efter hvad derom stadgadt är, gräfva och vidmagthålla samt i öfverensstämmelse med den särskilda plan, som angående befintliga hagmarkers ändamålsenliga skötsel må vara fastställd, sådana marker rödja och vårda.”

Sista mom. innehåller nemligen sådana föreskrifter, som utskottet ansett icke vara lämpliga.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, godkändes förevarande paragraf med den ändring, att sista stycket uteslöts.

27—30 §§.

Godkändes.

VII och VIII kap.

Godkändes.

IX kap.

Öfverskriften.

Godkändes.

33 §.

Herr Annerstedt: Jag får värdsamt föreslå, att 33 § måtte antagas med följande lydelse:

“Domkapitlet bör egna noggrann tillsyn deröfver, att inom stiftet belägna boställen varda till hus och egor behörigen vidmagthållna, samt att boställshafvare ej lemnas tillfälle genom försummande af honom åliggande byggnads- och underhållsskyldighet ådraga bostället husröta, som kan förnärma boställets och efterträdares rätt. Anser domkapitlet boställets rätt vara genom något af domstol eller annan myndighet meddeladt beslut förnärmad, skall domkapitlet föranstalta, att beslutet varder i behörig ordning öfverklagadt.”

Kongl. Maj:ts förslag innehåller nemligen i denna § en föreskrift, att domkapiteln skulle taga hänsyn till boställshafvarens förmögenhetsförhållanden, hvilket utskottet ansett vara olämpligt.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes föreliggande paragraf med den förändrade lydelse, som föreslagits i den af herr Annerstedt m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

34—60 §§.

Godkändes.

X kap.

Öfverskriften och 61—66 §§.

Godkändes.

67 §.

Herr Larsson, Liss Olof: I fråga om denna 67 § har jag redan förut antydtt, att jag icke kan biträda den, sådan den nu lyder i det kongl. förslaget. Jag har nemligen, och det synes också af min reservation, yrkat på, att i slutet af §:s 2 mom. skulle tillfogas orden: “under nuvarande löntagares tjenstetid“. Det är, såsom kammaren torde finna, icke min mening och icke heller någon annans inom utskottet — ty herrarne hafva kanske lagt märke till, att flere reservanter vilja hafva denna lydelse af 67 § — att den skall hafva någon som helst inverkan på de nuvarande tjensteinnehafvarne, utan den skulle tillämpas först på dem, som komma att utnämnas, sedan den nya lagen trädt i kraft. Jag anser det af mig föreslagna tillägget vara så viktigt, att jag för min del säger uppriktigt, att utan ett sådant tillägg till denna § skall jag icke rösta för en enda § i detta lagförslag, när det återkommer till kammaren. Jag kan nemligen icke finna någon rimlig anledning, hvarför det skall finnas en hel mängd församlingar inom landet, som — jag vågar ännu en gång säga det, trots herr Billings ord — icke få lefva under allmän lag, det uttrycket vidhåller jag. Jag har också i min reservation begagnat orden “allmän lag“, och jag sade så äfven, när jag hade ordet förra gången. Det är detta jag påstår, att det är icke allmän lag, som tillämpas, när vissa församlingar dömas på sätt som skett, när man har det prejudikat, som herr Billing åberopade, och som äfven jag känner till. Der finnes icke ett ord om att församlingen blifvit ålagd på grund af all-

Förslag till
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

Förslag till
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

män lag, utan åläggandet har meddelats på grund af ett mer än tvåhundraårigt papper, som lär finnas någonstädes, och kallas ömsom kommissionsbeslut och än något annat. Det kan ju vara, att dessa fått gälla och att församlingarna tålmodigt burit bördan under denna långa tid, men det kan väl icke vara meningen, att, om några församlingsbor för några hundra år sedan af en eller annan auledning satt sitt bomärke under en handling, den derfor i alla tider skall gälla för församlingen. Det finnes också exempel på, och jag har särskildt påpekat ett fall, då Kongl. Maj:t vid den allmänna löneregleringen fastställt en bestämmelse om, att med bygnadsskyldigheten skulle förlaras efter lag. Nu visste icke befolkningen der, och veta ännu i närvarande stund många icke annat, än att med lag menas *allmän lag*, ty detta gamla papper sedan 1600-talet, som har ansetts och anses vara det gällande derstädes, det känner man icke till. Det är endast det vi bedja om deruppe, att vi skola få komma under allmän lag, och att man derigenom skulle begå någon som helst orättvisa, det kan jag icke förstå, när man icke ifrågasätter, att de nuvarande tjensteinnehafvarne skulle drabbas af en sådan förändring, utan de skulle bibehållas vid de rättigheter, de anse sig hafva, till dess en ny prest tillträdde tjensten. Det är också verkligen förhållandet, och herr Billing bör nog känna till det, att det finnes församlingar inom hans stift, jag vill särskildt påminna om Möklinta, som också ansetts hafva den skyldigheten att bygga åt komministrarne på grund af kommissionen af 1687. De afsade sig underhållsskyldigheten, men dömdes af Konungens befallningshafvande att fortfara; de klagade deröfver, och frågan gick, icke till domstol utan till kammarkollegium, som befriade dem från skyldigheten att bygga åt sina komministrar, oaktadt det var samma kommission, som skulle gälla der som för öfriga församlingar. Men de, som hafva kommit att gå domstolsvägen, de hafva der fått en annan tolkning. När man i den församling jag påpekat fick stadgadt, att med byggnadsskyldigheten skulle förhållas efter lag, så är fallet, att församlingen derigenom skulle blifva af med en del af den byggnadsskyldighet, den haft förut. Församlingen gaf då också högre lön åt sitt presterskap, än den skulle gjort under andra förhållanden. Ty den kunde icke drömma om, att när den fått löneregleringen fastställd och der bestämts, att församlingen skulle bygga efter lag, det icke skulle blifva på det sättet. Men resultatet blef sedan, att när församlingen ville tillämpa den af Kongl. Maj:t fastställda löneregleringen, gick det icke, utan den dömdes af domstol att bygga fortfarande, icke efter lag, såsom Kongl. Maj:t hade bestämt, utan efter någonting, som heter "Leksands församlings utgift" af 1687, som var undertecknad med bomärken af några — måhända — församlingsbor. Det var denna "utgift", som ansågs vara gällande, och som också förklarats gällande. Vi fordra icke annat, än att denna "utgift" får gälla, till dess äfven dessa församlingar skulle få förmånen komma under allmän lag och icke vidare nödgas lyda under sådana der märkvärdiga papper, ty man må kalla det lag hur mycket man vill, men i folkmedvetandet ingår det icke, att det är lag. När man har en allmän lag, som säger, huru det skall förhållas med byggande åt presterskapet, så tror folket, att den skall gälla, och det

tror icke att, om det finnes en sådan "församlingsutgift" för några hundra år sedan, det är en lag. Det är något annat, tror man. Men nu är det emellertid detta, som domstol har ansett vara gällande. Jag vill icke på något sätt qvälja högsta domstolens dom, vare det långt ifrån mig, men hvad vi begära är endast den, såsom jag tycker, mycket billiga rättvisan, att vi skola få komma under allmän lag, när nu fråga är om att åstadkomma en ny ecklesiastik boställsordning. Det är därför, som jag, för min del, yrkar bifall till 67 § mom. 2 med den förändring, att i slutet tilläggas orden: "under nuvarande löntagares tjänstetid". Jag vill, att undantagsförhållandet skall gälla för nuvarande tjänsteinnehafvare, men upphöra i den mån det blir nya boställsinnehafvare, efter sedan lagen kommit till stånd.

*Förslag till
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Herr Annerstedt: I olikhet med den föregående talaren får jag påyrka, att Första Kammaren ville antaga äfven 2 mom. af 67 § oförändradt, sådant det i kongl. propositionen är lydande, detta å ena sidan på den grund, att kyrkomötet har, bland de vilkor, som kyrkomötet uppstått för att det skulle afstå från de rättigheter, hvarom det i presterskapets privilegier i förevarande afseende tillförsäkrats, särskildt uttryckt det förbehållet, att 67 § 2 mom. icke skulle kunna ändras utan kyrkomötets samtycke. Och å andra sidan om jag betraktar saken, såsom här är riktigt, icke blott från kyrkomötets ståndpunkt, utan från den allmänna lagstiftningens, så torde det vara påtagligt, att sådana öfverenskommelser, som äro på giltigt sätt ingångna, böra fortfarande gälla. Det kan icke vara något skäl för en ny lagstiftning att bryta dessa öfverenskommelser. Det skulle föra för långt att här för kammaren redogöra för alla de olika slag af aftal, som i detta afseende kunna vara gällande. Det kan vara tillräckligt att påpeka, att kammaren vid sitt beslut i 14 §, då der antogs 2 mom. i Kongl. Maj:ts förslag såsom ett tillägg till det af herr Hasselrot ursprungligen framlagda förslaget, derigenom redan har gifvit ett uttryck för samma grundsats, som uttryckes i 2 mom. af 67 §. Just därför att på grund af gamla öfverenskommelser, som fortfarande äro giltiga, all bygnads-skyldighet i stadspastorat åligger församlingens invånare, har kammaren antagit 2 mom. af 14 §. På samma skäl, som detta mom. borde upptagas i det af kammaren antagna förslaget, på samma skäl bör detta mom. i 67 § antagas. Det behöfver icke någon vidlyftig utredning, att det icke finnes tillräckliga skäl att låta en ny lagstiftning göra intrång på giltiga öfverenskommelser. Lika riktigt som det är, att der sådana öfverenskommelser saknas, inträda de nya lagbestämmelsernas tillämpning, lika tydligt är det, att der öfverenskommelser finnas, der böra dessa fortfarande ega bestånd, och jag vill påpeka, att här hafva vi i 1 mom. af 67 § ett stadgande, som säger, att för en hel provins — Skåne — skall denna författning icke gälla på grund af att särskilda öfverenskommelser i denna provins äro gällande, som binda all underhållsskyldighet vid boställsinnehafvarne.

På alla dessa skäl får jag vördsamt yrka, att kammaren ville antaga 67 §, sådan den lyder i Kongl. Maj:ts proposition.

*Förslag till
eklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Herr Larsson, Liss Olof: Mot lagutskottets ordförande vill jag endast påpeka, att han i sin reservation yrkat bifall till 68 § oförändrad i det kongl. förslaget. Der finnes dock i denna paragraf ett moment, som lyder: "Den rätt, som i följd af särskildt stadgande eller landssed hittills på vissa orter må tillkomma afträdande boställshafvare att efter sitt afträde njuta skörden af den näst förut å bostället utsådda höstsåden vare ej gällande för löntagare, som härefter utnämnes." Der talas om landssed och särskilda stadganden eller sådana, som gälla hos oss. Men detta moment slutar just ungefär på det sätt, som jag vill att 67 § skulle sluta, ty det heter, att dessa gamla stadganden "vare ej gällande för löntagare, som härefter utnämnes". Der har ordföranden sjelf kastat öfver bord den landssed och de särskilda bestämmelser, som varit gällande för olika orter. Det skulle således gå an på en del ställen, men icke på andra. Att jemföra stadgandet om Skåne med det af mig ifrågasatta 2 mom. af 67 § är väl icke rätt; det är väl dock en väsentlig skillnad dem emellan, ty bestämmelsen i fråga om underhåll af prestgårdarne i Skåne grundar sig väl ej på några särskilda öfverenskommelser, utan på några bestämmelser i sammanhang med Skånes afträdande till Sverige, och det är därför, som jag i min reservation icke vågat göra något yrkande i afseende å dessa prestgårdar i Skåne. Men för min del trodde jag, att jag ej skulle förnärma någons rätt, då jag hemstälde, att vi måtte få komma under samma lag, som öfriga svenska medborgare i förevarande hänseende.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande 1 mom. i förevarande paragraf endast yrkats, att detsamma skulle godkännas; och blef på gjord proposition detta yrkande bifallet.

Vidare yttrade herr talmannen, att i afseende på paragrafens 2 mom. yrkats, dels, af herr *Annerstedt*, att detsamma skulle godkännas oförändradt, dels ock, af herr *Larsson, Liss Olof*, att momentet skulle godkännas med följande tillägg i slutet af detsamma: "under nuvarande löntagares tjänstetid".

Härefter gjordes propositioner jemlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på momentets godkännande i oförändradt skick vara med öfvervägande ja besvarad.

*XI kap.
Öfverskriften.
Godkändes.*

68 §.

Herr *Annerstedt*: Med anledning af det af kammaren vid 14 § fattade beslut, bör 3 mom. af 68 § uteslutas, hvadan jag vördsamt får yrka, att kammaren ville antaga mom. 1, 2, 4, 5, 6, 7 i ifrågasvarande paragraf, men afslå 3 mom. deri.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes förevarande paragraf

med den ändring, att 3 mom. uteslöts och de efterföljande momenten försågos med sådan sifferbeteckning, som föranleddes af tredje momentets uteslutning.

69 och 70 §§.

Godkändes.

Ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragning af lagförslaget.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial:

n:o 72, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om förvärfvande för statens räkning af vissa enskilda jernvägar; och

n:o 73, angående beviljande af särskild godtgörelse åt de i bevillningsutskottet anstälde tjenstemän;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion med förslag till vissa ändringar i jagtstadgan; samt bevillningsutskottets utlåtande n:o 26, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o 22 angående vilkoren för tillverkning af bränvin.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen.

n:o 51 i anledning af väckta motioner, afseende dels ändring af 23 § i förordningen om kyrkostämma m. m. den 21 mars 1862, dels ock tillägg till 25 § 3 mom. i förordningen angående kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 28 med förslag till lag om enskild själavård m. m.;

n:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 37 med förslag till förordning om ändrad lydelse af 49 § i förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871;

n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 8 med förslag till lag om förvärfvande och förlust af medborgarerätt;

n:o 55, i anledning af väckta motioner om lagstiftning rörande byggande och underhåll af utfarts- och byvägar;

n:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 19 med förslag till lag angående kungörelsers uppläsande i kyrka;

n:o 57, i anledning af väckt motion angående upphäfvande af föreskriften i 27 § disciplinstadgan för krigsmagten den 7 oktober 1881;

- n:o 58, i anledning af väckt motion om tiltägg till 1 kap. 6 § giftermålsbalken;
- n:o 59, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 11 kap. 2 § jordabalken;
- n:o 60, i anledning af justitieomaudsmannens framställning om ändring af 4 kap. 10 § strafflagen och 35 § i strafflagen för krigsmagten den 7 oktober 1881;
- n:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 40 med förslag till lag om ändrad lydelse af 227 § sjölagen;
- n:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 51 med förslag till lag om ändrad lydelse af 10 kap. 5 § strafflagen;
- n:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 52 med förslag till lag om skyldighet för svensk domstol att upptaga sjöförklaring och verkställa undersökning angående sjöolycka, som drabbat fartyg från annat land än Sverige eller Norge;
- n:o 64; i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 15 med förslag om tillägg till 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af presterliga tjenster den 26 oktober 1883;
- n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 28 med förslag till lag rörande främmande trosbekännares öfvergång till svenska kyrkan;
- n:o 66, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af 25 § 1 mom. i förordningen om landsting den 21 mars 1862;
- n:o 67, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 20 med förslag till lag angående tiden för allmänna författningars trädande i kraft;
- n:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 42 med förslag till lag om ändrad lydelse af 17 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875 samt till lag angående upphäfvande af gällande stadganden om förnyadt uppläsande i kyrka af vissa äldre författningar;
- n:o 69, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 99 § utsökningslagen;
- n:o 70, i anledning af väckt motion angående kyrkovärdars tillsättande för viss tid; samt
- n:o 71, i anledning af väckt motion om ändring af 12 kap. 3 § kyrkolagen.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 10,⁵⁹ e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.

Torsdagen den 3 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial n:o 27, i anledning af återremiss af 5 och 6 punkterna af utskottets betänkande n:o 20 angående vissa oafgjorda frågor rörande tullbevillningen.

Vid föredragning af statsutskottets nedannämnda, nästlidne dag bordlagda memorial:

n:o 71, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående Kongl. Maj:ts proposition om anslag till förvärfvande för statens samlingar af vissa föremål ur konstsamlingen å Finspong; och

n:o 72, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om förvärfvande för statens räkning af vissa enskilda jernvägar;
godkändes de föreslagna voteringspropositionerna.

Vid föredragning af statsutskottets sistlidne dag bordlagda memorial n:o 73, angående beviljande af särskild godtgörelse åt de i bevillningsutskottet anställda tjänstemän, biföll kammaren hvad statsutskottet i memorialet hemställt.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande, nästlidne dag bordlagda ärenden, nemligen: sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden n:is 3 och 4; bevillningsutskottets utlåtande n:o 26, lagutskottets utlåtanden n:is 65—69 samt Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 9 och 10.

Justerades ett protokollsutdrag för gårdagen och två protokollsutdrag för denna dag.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial:

n:o 74, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande framställningar i fråga om uppförande af nya kasernetablissemment m. m.; och

n:o 75, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition angående öfverflyttning till allmänna indragningsstaten af åtskilliga lärares aflöning samt rörande understöd åt extra ordinarie lärare vid allmänna läroverken under förfall på grund af sjukdom.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tager mig friheten föreslå, att å föredragningslistan för morgondagens plenum uppföres främst statsutskottets memorial n:is 74 och 75, vidare bevillningsutskottets i dag för andra gången bordlagda betänkande n:o 26, derefter bevillningsutskottets i dag första gången bordlagda betänkande n:o 27, samt att i dag för andra gången bordlagda betänkan den med undantag af bevillningsutskottets förutnämnda betänkande n:o 26 måtte sättas sist å samma lista, äfvensom att kammaren behagade besluta, att det tillfälliga utskottets betänkande n:o 8 om vissa reformer i afseende på folkskoleinspektionen och tillfälliga utskottets betänkande n:o 6 om upphäfvande af kungörelsen angående åtgärder till förekommande af kolerans utbredning bland rikets invånare måtte uppföras på föredragningslistan till det plenum, som inträffar nästkommande lördag.

Detta förslag antogs.

Kammaren åtskildes kl. 3,17 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
